

Sborník Bulletinu BPP

Pohled na Bezplatnou právní pomoc za hranicemi

Vážený čtenáři,

do rukou se Vám dostává sborník Bulletinu Bezplatné právní pomoci. Tento sborník obsahuje tematicky vybrané články, které se objevily v 6 číslech Bulletinu bezplatné právní pomoci, a je zaměřen na systémy bezplatné právní pomoci v zahraničí a standardy právní pomoci ve světě. Účelem sborníku, stejně jako Bulletinů, je přispět k tomu, aby se otázka právní pomoci pro potřebné dostala do širšího povědomí. Rádi bychom oslovili ty, kteří právní pomoc poskytují, ale i ty, kteří mohou svými kroky přispět k tomu, aby i v České republice vznikla právní úprava důstojná demokratického právního státu.

Sborník obsahuje následující články:

- **Slovensko**
- **Anglie a Wales**
- **Holandsko**
- **Rakousko**
- **Polsko**
- **Mezinárodní a komunitární standardy právní pomoci**

Více informací je možno nalézt na webové stránce PILA, www.pilaw.cz v sekci informační zdroje.

Za podporu děkujeme Nadaci Open Society Fund Praha.

Bezplatná právní pomoc, státem zajišťovaná právní pomoc a pomoc pro bono

Pojem „bezplatné právní pomoci“ není přesný. Právní pomoc, která je poskytována potřebným, **není nikdy bezplatná**. Její bezplatnost se vztahuje k osobě, které je tato právní pomoc dána – potřebný za její poskytnutí neplatí. Ale právní pomoc je vždy někým placena. Může to být advokát, který za pomoc platí hodnotou svého volného času (**pro bono právní pomoc**), může to být stát, který poskytuje vymezené skupině pomoc prostřednictvím profesionálů, které platí, tzv. **státem zajišťovaná právní pomoc**.

Mnohdy se na hrazení této právní pomoci podílí zčásti i sám potřebný. V některých státech rovněž existuje odstupňované placení za tento typ právní pomoci podle příjmové a majetkové úrovně žadatele,¹ a tak i z tohoto důvodu pojmenování bezplatná právní pomoc není zcela výstižné.

V České republice zatím neexistuje komplexní úprava bezplatné právní pomoci. Její poskytování je roztržštěné a zahrnuje v sobě jak státem zajišťovanou právní pomoc, tak pro bono aktivity a aktivity hrazené z jiných zdrojů než státních.

Slovensko²

Na Slovensku existuje tzv. duální systém,³ resp. kombinovaný systém státem zajišťované právní pomoci. Tento pojem znamená, že jsou zákonem upraveny dvě možnosti poskytování bezplatné právní pomoci a v některých případech se nabízejí současně. První z nich je téměř shodný s úpravou v ČR, jedná se o přiznávání právní pomoci prostřednictvím soudů v soudních řízeních. Druhý systém vznikl v roce 2005 na základě zákona 327/2005 Z.z. o poskytování právní pomoci osobám v materiální nouzi. To, jak je bezplatná právní pomoc poskytována na Slovensku v druhém zmíněném případě, může sloužit jako jeden ze vzorů, kterými by se mohla právní úprava v budoucnu v ČR inspirovat.

V případě první možnosti na základě splnění podmínek daných občanským soudním řádem, resp. trestním řádem, soud může nebo musí na návrh účastníka sporu, resp. obžalovaného přiznat právní pomoc v občanskoprávním, nebo trestněprávním řízení za sníženou odměnu či zcela bezplatně.

Centrum právní pomoci

Druhou možností bylo založeno poskytování právní pomoci prostřednictvím nově vzniklého Centra právní pomoci. Na základě zákona č. 327/2005 Z.z. bylo pro poskytování této bezplatné právní pomoci zřízeno **Centrum právní pomoci** (dále jen Centrum) při Ministerstvu spravedlnosti SR (dále

¹ srov. poskytování právní pomoci v Nizozemí Škop, M., Státem zajišťovaná právní pomoc, Via Iuris III/2005, str. 49, dostupné na tamtéž.

² srov. Bezplatná právní pomoc v České republice: současný stav a možnosti do budoucna, pracovní sborník, III. blok, str. 34.

³ srov. Tamtéž, III. blok.

jen ministerstvo). Centrum je rozpočtovou organizací se sídlem v Bratislavě, zákon počítá i s existencí dalších kanceláří Centra. Již nyní fungují kanceláře Centra kromě Bratislavy také v Košicích, Bánske Bystrici a v Žilině. Zákon vyhradil vnitřní organizaci Centra statutu, který vydává ministerstvo.

Rozsah právní pomoci

Působnost⁴ Centra ve vnitrostátních sporech se vztahuje na věci občanskoprávní, pracovněprávní a rodinného práva, v přeshraničních sporech⁵ jde navíc i o věci obchodněprávní. Tyto přeshraniční spory se týkají fyzických osob žijících v jiné státu Evropské Unie, kromě Dánska, a vedou spor na území Slovenské republiky, anebo může jít o případy, kdy má fyzická osoba trvalý nebo přechodný pobyt na území SR a vede spor, který je řešen soudem některého členského státu EU, kromě Dánska. Dánsko je z této úpravy vyřato z toho důvodu, že není stranou směrnice a není pro něj použitelná.⁶ Centrum nemá působnost v trestních záležitostech, ani pro zastupování či porady v oblasti zvýšení důchodu či neuznání invalidního důchodu.⁷

Podmínky pro poskytnutí právní pomoci Centrem, pro žadatele bezplatné, jsou zákonem vymezené tři: a) žadatel se musí nacházet v materiální nouzi; musí tedy prokázat, že jeho příjem nedosahuje 1,4 násobku životního minima (tedy přibližně 6972,- SK),⁸ b) zároveň nesmí jít o zřejmě bezúspěšný⁹ spor (např. promlčení, prekluze práva, neexistence důkazů podporujících tvrzení žadatele) a c) hodnota sporu, pokud jí lze určit, musí přesahovat hodnotu minimální mzdy (v současnosti 7600,- Sk). Žadatel navíc musí podmínku¹⁰ materiální nouze splňovat po celou dobu, co mu je Centrem poskytována právní pomoc. Cílovou skupinou jsou tedy lidé, kteří se ocitli v materiální nouzi a pro nedostatek prostředků si nemohou dovolit právní služby. Pokud žadatel nebude splňovat podmínky po celou dobu poskytování právní pomoci, Centrum rozhodne o odnětí právní pomoci. Zároveň má Centrum diskreci danou zákonem v rozhodnutí, zda si právní služby, na které nebyl nárok, vyúčtuje nebo ne. Náklady na řízení se vyúčtují na základě vyhlášky ministerstva.¹¹

Žádost a rozhodování o přiznání právní pomoci

O právní pomoc žadatel žádá na základě formuláře žádosti,¹² který je možno získat přímo v sídle a v kancelářích Centra. V elektronické podobě je dostupný i na internetových stránkách Centra a Ministerstva spravedlnosti Slovenské republiky a je možné jej vytištěný a vyplněný zaslat na adresu Centra. Celé řízení o nároku na právní pomoc je bezplatné, klientovi může být dokonce asistováno při vyplnění žádosti. K žádosti, ve které je žadatel svoji příjmovou a majetkovou situaci povinen popsat, musí přiložit doklady, které ji potvrzují. Pokud klient splňuje podmínky pro nárok na právní pomoc, Centrum určí právníka, který je oprávněn zastupovat klienta před soudem, nebo je určen advokát pro zastupování v tomto řízení. Určen může být jen ten advokát, který se nechal zapsat na zvláštní seznam¹³ vedený Slovenskou advokátní komorou. K 16. 2. 2007 bylo zapsáno 361 advokátů a jejich počet se stále zvyšuje. Pokud hrozí zmeškání lhůty, Centrum může poskytnout tzv. předběžnou právní pomoc ještě před rozhodnutím o nároku na poskytnutí právní pomoci, které by

⁴ srov. č. 327/2005 Z. z., o poskytování právní pomoci osobám v materiální nouzi, § 3.

⁵ srov. směrnici Rady 2003/8/ES, o zlepšení přístupu ke spravedlnosti v přeshraničních sporech.

⁶ srov. tamtéž, bod 34.

⁷ V posledních dvou jmenovaných případech je aplikovatelný § 30 občanského soudního řádu SR.

⁸ srov. <http://www.legalaid.sk/sluzby-centra#podmienky>.

⁹ srov. zák. č. 327/2005 Z. z., o poskytování právní pomoci osobám v materiální nouzi, § 8.

¹⁰ srov. tamtéž § 7.

¹¹ srov. zák. č. 655/2004 Z. z., o odměnách a náhradách advokátů za poskytování právních služeb.

¹² srov. příloha vyhlášky č. 544/2005 Z. z., o poskytování právní pomoci osobám v materiální nouzi.

¹³ srov. <http://www.legalaid.sk/zoznam-advokatov-poskytujucich-pravnu-pomoc-osobam-v-materialnej-nudzi>.

mělo trvat nejdéle 30 dní. Jestliže poté vyjde najevo, že podmínky pro poskytnutí žadatel nesplňoval, může (diskrece v rozhodnutí) mu Centrum vyúčtovat náklady řízení ve výši určené vyhláškou.¹⁴

Druhy poskytovaných právních služeb

Centrum poskytuje více forem právní pomoci. Jako základní se dá nazvat právní poradenství, v rámci kterého je potřebné rozlišovat jednorázové základní právní „usměrnění“, jednorázové základní právní rady a právní poradenství pro celý případ, které se poskytuje v případě kladného rozhodnutí o nároku na právní pomoc. Emailem anebo po telefonu se poskytují jednorázová základní právní usměrnění. Základní právní rady pro životní situace se poskytují při osobním setkání,¹⁵ které je časově omezeno na 1 hodinu a je zpoplatněno částkou 150,- Sk. Při poskytování základních právních porad jsou zdarma k dispozici vzory podání a právníci případně asistují při sepisování jednoduchých podání na úřady (včetně podání k soudu). Další formou právní pomoci je provádění mediace¹⁶ (mimosoudní jednání) a zastupování před soudem právníkem Centra, nebo advokátem určeným Centrem. Pro vyplnění žádosti poskytují asistenci pracovníci prvního kontaktu.

Financování bezplatné právní pomoci

Celková finanční náročnost Centra je spojena jak s jeho zařizováním, tak s personálním obsazením. Centrum mělo ke konci roku 2006 kolem 56 zaměstnanců, kteří působí v jednotlivých regionálních kancelářích. Konečný počet zaměstnanců měl původně dosahovat 68. V současnosti není zatím jasná nová struktura Centra, neboť došlo ke změně vedení v Centru i na Ministerstvu spravedlnosti SR. Rozpočet¹⁷ Centra pro rok 2006 byl stanoven na 42 500 000,- Sk, po změně vedení ministerstva byl snížen na 33 990 000,- Sk. Na mzdy zaměstnanců bylo vyčerpáno 8 845 000,- Sk, na odvody pojišťovnam 2 719 345,- Sk. Kapitálové výdaje – na zařizování Centra bylo vynaloženo 6 200 000,- Sk, běžné provozní výdaje dosáhly 15 653 969,-Sk. Rozpočet pro rok 2007 byl stanoven ve výši 25 728 000,-Sk.

Za krátkou existenci Centra bylo do listopadu 2006 poskytnuto jeho pracovníky kolem 472 předběžných konzultací. Centrum do stejné doby obdrželo 1475 písemných žádostí na poskytnutí právní pomoci a to jak ze Slovenska, tak z jiných zemí EU.¹⁸

V případě občanskoprávních řízení dochází k překrývání působností soudů a Centra právní pomoci, které bylo zřízeno výše zmíněným zákonem. V těchto případech je též (kromě samotného poskytnutí právní pomoci) vhodné i jednání mezi soudem a Centrem ohledně poskytnutí právní pomoci.

¹⁴ srov. zákon č. 655/2004 Z. z., o odměnách a náhradách advokátů za poskytování právních služeb.

¹⁵ Trvá jednu hodinu, srov. http://www.legalaid.sk/sluzby-centra#predbezna_konzultacia.

¹⁶ srov. <http://www.legalaid.sk/sluzby-centra#mediacia>.

¹⁷ srov. <http://www.legalaid.sk/ekonomika>.

¹⁸ srov. zpráva Centra za rok 2006.

Anglie a Wales

Ve Velké Británii neexistuje jednotný systém právní pomoci zajišťované státem, ale fungují systémy pro jednotlivá území. První z nich je Anglie a Wales, druhý Skotsko¹⁹ a třetí Severní Irsko.²⁰ V tomto textu se budeme zabývat pouze systémem fungujícím v Anglii a Walesu.

V Anglii a Walesu funguje systém právní pomoci na základě normy Access to Justice Act 1999, která je výsledkem řady reforem tohoto systému.²¹ V roce 2000 byla vytvořena státní organizace, Legal Services Commission (dále jen LSC nebo také Komise pro právní služby), která je nezávislá na vládě. Její členové jsou jmenováni Lordem Chancellor,²² z jejich řad Lord Chancellor jmenuje jednoho člena předsedou.²³ Počet členů komise nesmí být nižší než 7 a vyšší než 12. LSC hraje ústřední úlohu při poskytování právní pomoci hned v několika směrech: 1) uzavírá smlouvy s poskytovateli právní pomoci²⁴ 2) poskytuje peněžní prostředky poskytovatelům právní pomoci²⁵ a 3) zajišťuje kontrolu kvality poskytované právní pomoci. Její aktivity jsou však širší a zahrnují projekty, které mají zvýšit její efektivitu a efektivitu poskytování právních služeb. Právní služby LSC zajišťuje prostřednictvím poskytovatelů – advokátů,²⁶ nevládních organizací na základě smluv, které s jednotlivými poskytovateli uzavírá. Smlouvy jsou uzavírány na dobu jednoho roku, určují druh poskytované právní služby a oblast práva, ve které poskytovatelé jsou oprávněni poskytovat státem hrazené služby.²⁷ Právní pomoc v Anglii a Walesu se dělí do dvou relativně oddělených oblastí: Právní pomoc v netrestních věcech („Community legal service“ – CLS)²⁸ a ve věcech trestních (Criminal defence service – CDS).²⁹ Smlouvy CLS pokrývají široký okruh záležitostí, které se týkají rodiny, osobnostních újem, bydlení, imigrace (azylu a uprchlictví), sociálních dávek, nezaměstnanosti, duševního zdraví, dluhů, obecných a spotřebitelských smluv, veřejného práva, výchovy a obecní péče. Smlouvy CDS pokrývají celou oblast trestního práva.

Financování služeb poskytovaných v rámci CLS a CDS

Financování právních služeb se liší v oblasti netrestní a trestní. Access to Justice Act 1999 upravil financování v CLS tak, že rozpočet každoročně stanoví Lord Chancellor, který za něj vládě odpovídá. Tento rozpočet nelze překročit. Takto je omezeno množství služeb, které pro daný rok může s právními poskytovateli smluvit. V případě trestních záležitostí není stanoven žádný rozpočet a závisí na množství případů, které si daný rok právní služby vynutí.³⁰ To je dáno minimálními požadavky práv obviněných, které upravuje Evropská úmluva o lidských právech.³¹

¹⁹ Scottish legal Aid board, dále srov. http://www.slac.org.uk/about_us/index.html a dále srov. Legal Aid (Scotland) Act 1986;

²⁰ Northern Ireland Legal service Commission, dále srov.

<http://www.nilsc.org.uk/commission.asp?on=commission> a dále srov. Access to Justice (Northern Ireland) Order 2003,

²¹ systém právní pomoci v Anglii existuje 50 let, původním zákonem byl Legal Aid Act 1949, srov.

http://www.lawcentres.org.uk/uploads/Legal_Aid.pdf, str. 1, dále srov. Legal Aid In England And Wales: A Short Description, str. 3;

²² člen vlády, je hlavou soudnictví a je za něj odpovědný, dále srov. <http://www.justice.gov.uk/>;

²³ srov. Access to Justice Act 1999, par. 4;

²⁴ srov. tamtéž par. 6 odst. 3, písm. a, smlouvy jsou uzavírány na základě tendru vyhlášeného LSC dále srov. <http://www.legalservices.gov.uk/aboutus/5466.asp>;

²⁵ srov. tamtéž par. 6 odst. 3, písm. b;

²⁶ Vytváří se i žebříčky nejlépe placených advokátních firem za jednotlivé roky, srov. <http://www.justice.gov.uk/foi-highpaidbarristers.htm>;

²⁷ například Legal service Research Centre, dále srov. <http://www.lsrc.org.uk/index2.htm>;

²⁸ srov. <http://www.legalservices.gov.uk/aboutus.asp>;

²⁹ srov. <http://www.legalservices.gov.uk/criminal.asp#about>;

³⁰ srov. Access to Justice Act 1999, par. 18, odst. 1;

³¹ srov. <http://www.hri.org/docs/ECHR50.html>, čl. 6, odst. 3;

Právní pomoc ve věcech netrestních (Community legal service)

Právní pomoc v netrestních věcech je poskytována sociálně slabým žadatelům, kteří nemají finanční prostředky na řešení daných právních otázek a z toho vyplývající tíživé sociální situace.

Právní oblasti CLS jsou pokrývány 7 stupni právních služeb v rámci CLS: 1) právní pomoc (základní právní rady a pomoc s právním problémem), 2) právní pomoc u soudu (pomoc u řízení, kde se nevyžaduje plné právní zastoupení), 3) schválená rodinná pomoc (služby právní pomoci, zahájení rodinných sporů a zastupování v nich), 4) rodinná mediace, 5) právní zastupování, 6) investigativní právní zastupování (zahrnuje zjišťování skutkových okolností daného případu) a 7) podpora (např. support funding – částečné financování složitých a nákladných případů na základě dohody o podmíněném poplatku). V praxi jsou dvěma nejdůležitějšími kategoriemi právních služeb právní pomoc a právní zastoupení.³²

Fyzickým osobám, které vyhovují majetkovým a příjmovým podmínkám (means test) a podmínkám skutkovým (merit test) stanoveným v Kodexu financování (Funding code) je poskytnuta právní služba, o kterou zažádaly.³³ Kodex financování je soubor pravidel pro posouzení oprávněnosti žadatele na právní pomoc. Dělí se na tři základní části: kritéria, procedury a směrnice pro rozhodování. Jeho součástí jsou také pokyny Lorda Chancellora vydané na základě Access to Justice Act 1999.³⁴ Komise pro právní služby se řídí těmito pokyny a zkoumá podmínky jednotlivých žadatelů prostřednictvím means a merit testu obsažených v kodexu financování. Ti, kteří chtějí zjistit, zda mají na danou právní službu nárok, mohou na stránkách LSC využít tzv. kalkulátor.³⁵ Podmínky pro získání nároku na různé druhy právní služby (popsané výše) se různí podle druhu případu. V případě poučení o právu, právním systému, možnosti přístupu k právní pomoci a poskytnutí počáteční právní rady se splnění podmínek nezkontroluje a rada je poskytnuta všem.

Financování právních služeb:

Právní služby jsou financovány prostřednictvím LSC, která uzavírá smlouvy s poskytovateli právní pomoci na dobu trvání v délce jednoho roku. V těchto smlouvách je stanoven druh právní služby hrazené státem a oblast práva, ve které ten který subjekt je oprávněn poskytovat tyto státem hrazené právní služby. Smlouvy také obsahují rozsah poskytovaných služeb, který bude za daný rok uhrazen. Je tak stanoven limit pro poskytování právních služeb, které jsou buď částečně, nebo plně hrazené státem. LSC musí hospodařit pouze v mezích daného limitu a zohledňovat priority stanovené Lordem Chancellor a požadavky jednotlivými oblastními kanceláři. Advokáti a nevládní organizace (např. právní poradny) jsou subjekty, které poskytují právní služby na základě smluv s CLS.

Žádost o právní služby

Žadatel podává žádost na přiznání právní pomoci na základě vyplněného formuláře. Formulářů je více druhů a to podle požadované služby. Žadatel může získat vhodný formulář u autorizovaného právního zástupce nebo poradce, který má uzavřenou smlouvu s LSC na danou právní službu. Může také vyplnit formulář na stránkách LSC,³⁶ na kterých se nachází formuláře pro všechny právní služby.

V případě zastupování je třeba vyplnit formulář prostřednictvím právního zástupce,³⁷ kterého si žadatel svobodně určí, při jeho výběru mu může pomoci LSC. Tyto žádosti jsou poté odeslány nejbližší oblastní kanceláři LSC,³⁸ která hodnotí, zda kritéria pro udělení dané právní služby byla

³² srov. Roger Smith, Legal Aid In England And Wales: A Short Description, 2004, str. 4.

³³ srov. http://www.legalservices.gov.uk/civil/guidance/funding_code.asp#what a dále [http://www.legalservices.gov.uk/docs/cls_main/volume_3c_\(fc_guidance\)_r05.pdf](http://www.legalservices.gov.uk/docs/cls_main/volume_3c_(fc_guidance)_r05.pdf), připravuje jej LSC, schvaluje jej Lord Chancelor a poté je schválen parlamentem, srov. Access to Justice Act 1999, par. 8,9.

³⁴ srov. Access to Justice Act 1999, par. 23.

³⁵ http://www.legalservices.gov.uk/civil/guidance/eligibility_calculator.asp#using.

³⁶ srov. <http://www.legalservices.gov.uk/civil/forms.asp>.

³⁷ pouze takového právního zástupce, který má smlouvu s LSC.

³⁸ v případě schválené rodinné pomoci je věcně a místně příslušná londýnská kancelář LSC.

splněna. K žádostem se přikládají doklady o finanční situaci např. výpisy z bankovních účtů, vkladních knížek, příjmy ze zaměstnání a další jiné podrobné informace o příjmech a majetku.

Proces rozhodování o žádosti

O nároku na poskytnutí právní pomoci nebo právní pomoci u soudu rozhoduje přímo poskytovatel při prvním pohovoru.

U schválené rodinné pomoci rozhoduje o žádosti oblastní kancelář LSC, která buď žádost schválí, nebo odmítne. Zároveň právní poskytovatel žadatele poučí o finančních kritériích vztahující se na přiznání bezplatné právní služby.

Žádost o právní zastoupení a žádosti o ostatní druhy právních služeb je posuzována oblastní kancelář LSC, která rozhodne, zda žádost schválí či odmítne. Žádost se posuzuje stejně jako všechny jiné žádosti na základě finančního kritéria a kritéria skutkového.

Okamžik poskytnutí právní služby

Právní zástupce či poradce poskytne³⁹ druh právní služby na základě žádosti až tehdy, pokud jí sám vyhoví, v ostatních případech v okamžiku, kdy oblastní kancelář LSC schválí, přizná a poskytne finanční prostředky na daný případ. Pokud by totiž poskytl právní služby i před pozitivním potvrzením žádosti, ty by nebyly uhrazeny.

Pokud však je žadatel v naléhavé situaci, která má být právně řešena co nejdříve, může právní zástupce, či poradce požádat oblastní kancelář o právní zastoupení v případě nouze, které je poskytováno okamžitě a trvá až do doby, kdy o řádně podané žádosti rozhodne oblastní kancelář LSC. To je však podmíněno souhlasem žadatele, že bude spolupracovat s kancelář LSC na hodnocení své finanční situace, a že uhradí příspěvek, který mu bude vyměřen (v případě příspěvkových právních služeb).

Nepřiznání nároku na právní pomoc a opravné prostředky⁴⁰

Žádost o právní pomoc nebo právní pomoc u soudu, o jejíž přiznání rozhoduje poskytovatel právních služeb, může být odmítnuta bez udání důvodu. Pokud oblastní kancelář požádá o odůvodnění rozhodnutí, tak poskytovatel musí důvod uvést. Není další opravný prostředek.

Pokud byla žádost o právní zastoupení oblastní kancelář odmítnuta, oznámí toto rozhodnutí i s odůvodněním žadateli. Ten má pak právo se do 14 dnů od oznámení rozhodnutí odvolat k výboru pro financování (Funding review committee), který posoudí žádost jako celek. Výbor však nemá možnost rozhodovat, zda odvolání je oprávněné či ne, může však vydat konečné rozhodnutí o některých aspektech žádosti, např. beznadějnosti právního sporu. Rozhodnutí o odvolání zůstává v rukou oblastní komise LSC a vůči němu není v rámci LSC dalšího opravného prostředku. Toto rozhodnutí však lze napadnout v rámci soudního přezkumu. Obdobná procedura existuje i v případě žádosti o schválenou rodinnou pomoc.

Majetkové a příjmové kritérium (Means test)

Vyhovění žádosti žadatele, jak už bylo zmíněno, je podmíněno splněním dvou druhů kritérií. Jedním druhem je příjmové a majetkové kritérium (tzv. means test). LSC bere v úvahu jak měsíční příjem, tak majetek, kterým žadatel disponuje, např. zůstatky na účtu, cenné papíry, nemovitosti (neuvažuje se ta, ve které žadatel bydlí, pokud její hodnota nepřesahuje částku 100 000 liber, přesahující částka se započítává do částky směrodatné pro hodnocení, svoji roli také hraje hypotéka a výměr je tímto počítán složitěji).

³⁹ srov. http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_aid/legal_aid_eng_cs.htm.

⁴⁰ srov. http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_aid/legal_aid_eng_cs.htm.

Príspevkové a bezpríspevkové právni služby

Právni služby jsou rozděleny podle toho, zda jsou tzv. bezpríspevkové nebo príspevkové. **Bezpríspevkové služby** jsou na základě splnění podmínky přiznány a poskytnuty, v opačném případě poskytnuty nejsou. U **príspevkových služeb** jsou kritéria pro přiznání a poskytnutí služby odstupňována a to od hranice bez povinnosti poskytovat príspevek, přes pásmo kritérií, ve kterém se hradí část nákladů právni služeb (príspevek) až po limit, nad který již není právni služba přiznána.

Mezi **bezpríspevkové služby** patří: právni pomoc, právni pomoc u soudu, právni zastupování ve věcech azylu a uprchlictví, pomoc s mediací a rodinná mediace. Naopak do skupiny **príspevkových** patří právni zastupování ve specifických rodinných řízeních a právni zastupování v oblastech, které nejsou pokryty výše uvedenými **bezpríspevkovými** právni službami.

Zachycení právni úpravy kritérií

Daná majetková kritéria a způsoby výměrů pro jednotlivé právni služby jsou upraveny v Community Legal Service (Financial) Regulations 2000. Tento právni předpis již byl podstatně novelizován v roce 2001 a převládá snaha o zjednodušování a zefektivňování vyměřování a přiměřenosti kritérií. Jednotlivá kritéria jsou pravidelně aktualizována s přihlédnutím k vývoji. Vydává je Lord Chancellor na základě čl. 7 a 10 Access to Justice Act 1999.

Obecně žadatelé, kteří pobírají sociální podporu nebo príspevek v nezaměstnanosti, mají nárok na právni pomoc a pomoc u soudu, stejně tak mají nárok na bezplatné zastupování právni zástupcem. Nárok na právni pomoc je podmíněn splněním dvou majetkových kritérií – limitu hrubého příjmu a čistého jmění. Aby mohla být poskytnuta právni služba jakéhokoliv typu, musí být měsíční hrubý příjem max. 2435 GBP a méně.⁴¹ Jiné podmínky platí pro rodiny s více jak 4 dětmi, např. u 7 členné rodiny je 2640 GBP, u 8 členné 3255 GBP. V případě žadatele, kterému je poskytován príspevek na základě Immigration and Asylum Act 1999,⁴² je příjmové kritérium splněno automaticky pro právni služby v oblasti azylové a imigrační. Pro splnění druhého kritéria nesmí pro kontrolované právni zastupování v záležitostech azylové a imigrační politiky překročit 3000 GBP, pro všechny ostatní druhy služeb je stanovena jednotná hranice 8000 GBP. Systém, který upravuje tyto kritéria, však je mnohem složitější, odchylky existují u právni služeb v oblasti rodiny a rodinné mediace. V případech právniho zastupování v soudním řízení týkajících se specifických rodinných záležitostí, může klient mít maximálně disponibilní příjem 289 GBP měsíčně, aby neplatil žádný príspevek na tuto právni službu. Pokud přesahuje výši 426 GBP, tak platí príspevek ve výši čtvrtiny výše překračující 426 GBP, od 427 do 565 GBP platí 35,25 GBP + třetinu částky překračující 426 GBP a od 566 do 672 GBP platí 81,60 GBP + polovinu přesahující 565 GBP. Tyto príspevky jsou placeny měsíčně a vyměření jejich výše se provádí na počátku, při podávání žádosti, a počítá se kalendářní měsíc zpětně od podání žádosti a včetně dne, kdy byla žádost podána. Takže pokud byla podána žádost 9. prosince, doba pro výpočet příjmu se počítá od 8. listopadu do 9. prosince včetně. Při hodnocení finančních zdrojů se do čistého jmění nezapočítá majetek, který je předmětem sporu, ale zahrnují se příjmy, který z tohoto majetku plynou.⁴³

Co když se změni finanční situace žadatele v průběhu poskytování služby

Může se stát a stává se, že klientovi se v průběhu poskytování právni služby v rámci CLS změni jeho finanční situace. V tom případě musí příjemce služby ihned tuto skutečnost oznámit oblastní kanceláři LSC, která přehodnotí tyto změněné okolnosti a rozhodne o zvýšení nebo snížení príspevku na poskytovanou službu, může ji také úplně odebrat. K odebrání také může dojít, pokud kancelář LSC dojde k názoru, že ji příjemce využívá nevhodně. Před tím, než je odebere, dá klientovi příležitost, aby obhájil své právni kroky. Proti rozhodnutí je možné odvolání k nezávislému výboru právniků, pokud byla právni služba oblastní kanceláři odebrána.

⁴¹ srov. Volume 2F (Financial Eligibility) of LSC Manual, 2F-003.

⁴² srov. <http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts1999/19990033.htm>.

⁴³ formulářů pro finanční odhad je více druhů a nacházejí se na http://www.legalservices.gov.uk/civil/forms/means_assessment.asp.

Zkoumání skutkové podstaty – oprávněnost (tzv. merit test)

Žádost o poskytnutí právních služeb musí být přezkoumána nejen po stránce finančních možností žadatele, ale také z hlediska skutkového. Tímto se má předejít případům, kdy žadatel se domáhá poskytnutí právních služeb placených z veřejných prostředků ve sporu, ve kterém má malou šanci na úspěch, nárok je zjevně neoprávněný či chce zdržovat oprávněný výkon práva. Komise se snaží zjistit, zda by klient byl ochoten sám, i přes omezené prostředky, si financovat náklady na řízení, hodnotí jeho přístup k jiným zdrojům financování, zohledňuje veřejný zájem, porovnává přínos sporu a jeho náklady. Kritéria, podle kterých LSC provádí tzv. merit test, jsou stanovena v kodexu financování.⁴⁴

V čem nelze právní služby získat

Právní služby nelze poskytovat jiným subjektům než fyzickým osobám, nelze ji získat u všech právních problémů, ale pouze u těch, které nebyly vyloučeny Access to Justice Act 1999.⁴⁵ Vyloučení je taxativní a patří mezi ně pomluva, pohraniční spory, majetkové převody, závěti a její sepsování, právní problematika svěření, zranění osoby, škoda na majetku způsobená nedbalostí (**nepatří zde však nedbalost ze strany léčebného zařízení**), spory z práva obchodních společností či partnerství a konečně spory vyplývající z výkonu podnikání. Právní služby není možné poskytovat u případů mimo Anglii a Wales, avšak nejsou vyloučeny, pokud byl případ postoupen Evropskému soudnímu dvoru.

Kontrola kvality a QM (Quality Mark)⁴⁶

Velmi důležitou oblastí působení LSC, která také podmiňuje uzavírání smluv s poskytovateli služeb je kontrola kvality služeb. Od roku 2000 poskytuje LSC v rámci CLS tzv. Quality Mark – neboli značku kvality (dále jen QM). Vládní iniciativa v zavedení této značky směřuje ke zdokonalení přístupu veřejnosti ke kvalitním informacím, právním službám a právní pomoci. Původní záměr byl takový, aby poskytovatelé právních služeb v rámci CLS byli držiteli této značky a tak, aby veřejnost měla zaručenou určitou kvalitu služeb, které jim bude v rámci CLS poskytnuta. Nicméně nyní tuto značku mají i subjekty – poskytovatelé, kteří sice poskytují právní služby avšak nikoliv rámci CLS. V dnešní době má tuto značku kvality 10 000 poskytovatelů po celé Anglii a Walesu.⁴⁷ Existuje více úrovní QM a to poskytování informací, všeobecná pomoc a specializovaná pomoc.⁴⁸ Požádat o přidělení⁴⁹ této značky může kterýkoliv subjekt působící v dané oblasti.

Podúrovně standardů QM

Dvě z těchto tří úrovní se dále dělí na další podúrovně, tzv. *sublevels*⁵⁰ a to „poskytování informací“, které zahrnuje standardy „svépomocná rada“ a „asistovaná rada“. Druhá, všeobecná pomoc zahrnuje úroveň kvality „všeobecná pomoc“ a „všeobecná pomoc případem“ (General Help with Casework).

Svépomocná rada má svůj obsah přímo v názvu. Jde o takový druh služby, který je závislý na vlastních možnostech jednotlivce obstarat si a mít přístup k veřejně dostupným informacím. Zahrnuje např. provozování internetových stránek, vydávání letáků a informačních brožurek, informační stánky, bezplatný přístup na internet v čekárnách, na poštách.

Asistovaná rada se od svépomocné rady liší v tom, že zaměstnanci poskytovatele přímo asistují klientům při vyhledávání informací. Nemusí jít o organizaci, která se zaměřuje pouze na tuto činnost,

⁴⁴ srov. [http://www.legalservices.gov.uk/docs/cls_main/volume_3c_\(fc_guidance\)_r05.pdf](http://www.legalservices.gov.uk/docs/cls_main/volume_3c_(fc_guidance)_r05.pdf).

⁴⁵ srov. Access to Legal Aid Act 1999, příloha 2.

⁴⁶ další informace lze získat na http://www.legalservices.gov.uk/docs/quality_mark/stepbystep.pdf.

⁴⁷ srov. Legal Aid in England and Wales: a short description.

⁴⁸ srov. http://www.legalservices.gov.uk/civil/how/quality_mark.asp#howwill.

⁴⁹ Žádost o QM lze obržet na http://www.legalservices.gov.uk/docs/forms/QM_application_form.pdf.

⁵⁰ srov. http://www.legalservices.gov.uk/docs/quality_mark/stepbystep.pdf.

může jít např. o knihovnu, informační středisko, Pokud jsou vyhledané informace nedostatečné, zaměstnanci pomáhají vyhledat kontakt na poskytovatele právních služeb, který může podat další informace.

Všeobecná pomoc zahrnuje služby jako: pohovor s klientem a určení právního problému, poskytnutí rad, vysvětlení možností, doporučení dalších možných právních kroků klienta, asistování při vyplňování žádostí a formulářů a odkázání na jiného poskytovatele právních služeb. Poskytovatel může poskytovat buď všechny, nebo musí alespoň některé z nich, pokud žádá o značku kvality této úrovně.

Všeobecná pomoc se sociálními záležitostmi se týká služeb, mezi které patří jednání jménem klienta se třetí stranou, ať už po telefonu, osobně či písemně, zastupování jménem klienta, a také podpora a styk s klientem v průběhu řešení právního problému. Sociální záležitostmi v daných případech je bydlení, sociální dávky, nezaměstnanost, dluhy, obecné a spotřebitelské smlouvy a další. Aby poskytovatel mohl zažádat o tuto úroveň QM, musí splňovat podmínku tzv. 12 hodin (12 hour rule),⁵¹ tzn., že musí mít alespoň jednoho pracovníka, který se věnuje po 12 hodin týdně oblasti (např. sociálním dávkám), ve které žádá o získání značky kvality.

Proces prověřování kvality služeb a obdržení značky kvality

Aby mohla být značka kvality jednotlivých úrovní poskytnuta, je nutno prokázat, že poskytovatel splňuje nároky na požadavky dané úrovně.

Doba prověřování, zda poskytuje služby, které mají kvalitu opravňující získání této značky, se pohybuje v rozsahu několika měsíců. Obsahem prověřování je vyžadování určitých dokumentů, návštěvy osob kontrolujících kvalitu, dohled nad výkonem služeb, finanční kontroly a další.⁵² Pravidla pro udělování se řídí LSC Standarty a kritéria pro poskytnutí QM se podle jejich druhů odlišují. Například u kategorie „poskytování informací“ je provádění auditu plnění kritérií QM namátkové, zatímco u ostatních dvou kategorií je pravidelné, každoroční. Jak již bylo zmíněno výše, byl zde záměr, aby v rámci CSL byly subjekty držitelé QM a tedy, aby byla zajištěna vysoká kvalita služeb. I přestože není certifikace a uzavírání smluv spolu nijak právně spojeno, v praxi uzavření smlouvy mezi LSC a poskytovatelem právních služeb je fakticky podmíněno buď tím, že poskytovatel je držitelem QM nebo je v procesu prověřování. Ten kdo nemá tuto QM či o ni nezažádal, má velmi nízkou pravděpodobnost, že s ním LSC uzavře smlouvu o poskytování právních služeb.

Právní služby v trestních věcech („Criminal Defence Service“)

Komise pro právní služby zajišťuje poskytování právních služeb v trestních sporech, jak již bylo na začátku tohoto článku zmíněno. U poskytování právních služeb v trestních věcech platí obdobné principy jako u služeb v rámci CLS, pokud jde o vztah mezi LSC a poskytovatelem právních služeb, kontrolování kvality a s tím spojené QM a svobody výběru poskytovatele právní pomoci. Rozdíly se objevují v rozhodování o přiznání právních služeb a kritérií, na kterých závisí. Lord Chancellor rozhoduje, jakým způsobem a v jakých intervalech budou finanční prostředky ze státního rozpočtu komisí poskytovány.⁵³

Právní služby jsou poskytovány od okamžiku výsledku na policejní stanici a po celý průběh trestního řízení. Záleží na CLS jestli okolnosti opravňují poskytnutí hrazené právní služby jednotlivci, který byl zatčen a držen ve vazbě, nebo i dalším jednotlivcům, kteří jsou souvislosti s ním také vyšetřováni.

⁵¹ srov. tamtéž, str. 8.

⁵² srov. Legal Aid In England And Wales: A Short Description, str. 5 dále také http://www.legalservices.gov.uk/docs/quality_mark/stepbystep.pdf, str. 15.

⁵³ srov. Access to Legal Aid Act 1999, par. 18.

V případě právního zastoupení – rozhoduje soud, prostřednictvím tzv. merit testu (též jinak „interest of justice test“). Základní kritéria pro posuzování jsou uvedena v žádosti žadatele, který musí vybrat relevantní okolnosti pro jeho případ opravňující poskytnutí právní služby. Pokud soud rozhodne o neudělení bezplatného právního zastoupení, žadatel se může odvolat. Pokud žadatel prošel merit testem nebo bylo vyhověno jeho odvolání, přistoupí se k means testu, kterým se zjišťuje, zda je žadatel finančně způsobilý k poskytnutí bezplatného právního zastoupení. Systém finančního postavení žadatele je podobný jako u CLS (navíc je automatické poskytnutí právní služby osobám mladším 16 let a 18 let s plnou školní docházkou, existence jednoduchého testu,⁵⁴ komplexního testu⁵⁵ a vyšší limit pro příjem 3270 GBP). Splní li žadatel jak means tak merit test, je mu uděleno bezplatné právní zastoupení, v opačném případě je žádost zamítnuta. Po skončení případu však soud⁵⁶ může, pokud nejde o magistrátní soud a lze li to po příjemci s ohledem na jeho finanční situaci spravedlivě požadovat, žádat uhrazení příspěvku v určité výši.

Public Defender Service^{57,58}

V rámci CDS byl v roce 2001 zahájen projekt LSC, který byl nazván „Public Defender Service“ (služba veřejného obhájce, dále jen PDS). Základní myšlenkou, která byla již vyjádřena v pracovním návrhu "Modernising Justice" (z prosince 1998), je přímé zaměstnávání právníků Komisí pro právní služby, kteří poskytují veřejnosti právní služby v trestních věcech. Právním základem je Access to Justice Act 1999, který vznik předpokládal. Struktura je tvořena šesti kancelářemi, v čele této služby je ředitel. Právní služby poskytované právníky jednotlivých kanceláří musí odpovídat minimálně požadavkům kvality, které jsou vyžadovány u smluvních poskytovatelů v rámci CDS. Důvodů pro vznik této služby bylo vícero: 1) poskytování služeb veřejnosti v rámci CDS na vysoké úrovni; 2) poskytovat co nejlepší příklad při uvádění ustanovení zákona⁵⁹ o CDS do praxe; 3) snaha zajistit kvalitní právní pomoci v oblastech, které trpí nedostatkem poskytovatelů právních služeb v CDS; 4) zvýšit míru pochopení uvnitř vlády a dalších ministerstev v oblastech činnosti LSC pro otázky, kterým čelí právní zástupci v trestních věcech; 5) vzájemné sdělování zkušeností ze své činnosti se soukromými poskytovateli v rámci CDS, např. zaváděním formulářů a nových systémů; 6) přijímat nové, vzdělávat a rozvíjet trestní právní zástupce na vysoké úrovni s ohledem na potřeby PDS, které zároveň navýší počet; 7) zlevnění celého systému poskytování právních služeb v CDS.

Holandsko

V Nizozemském království je právo chudých fyzických a právnických osob na právní pomoc zakotveno přímo v ústavě a vztahuje se výslovně jak na soudní, tak správní řízení.⁶⁰ Článek 18 odst. 2 dále stanoví, že právní pomoc bude upravena zákonem.⁶¹ Právní pomoc v Nizozemí zcela financována z rozpočtu Ministerstva spravedlnosti (dále jen ministerstvo). Podrobnější úpravy, jako jsou odměny advokátům, jsou upravovány podle vývoje vyhláškou ministerstva. Podle nejnovějších průzkumů je k právní pomoci v Nizozemí oprávněno téměř 49% Nizozemské populace,⁶² tedy téměř polovina z 16 milionové nizozemské populace k ní má přístup.

⁵⁴ srov. http://www.legalservices.gov.uk/criminal/getting_legal_aid/applying_the_simple_means_test.asp.

⁵⁵ srov. http://www.legalservices.gov.uk/criminal/getting_legal_aid/applying_the_full_means_test.asp.

⁵⁶ srov. Access to Legal Aid Act 1999, par. 17.

⁵⁷ další je v Gaynor Ogden; The Public Defender Service In England & Wales.

⁵⁸ srov. <http://www.legalservices.gov.uk/criminal/pds.asp#what>.

⁵⁹ srov. Access to legal Aid Act 1999, par. 12.

⁶⁰ srov. Ústavu Nizozemského království, čl. 18, odst. 1 a 2.

⁶¹ srov. Wet op de rechtsbijstand.

⁶² srov. Ohm Frans, Legal aid in the Netherland, 10. 5. 2007.

Poskytovatelé právní pomoci:

Právní pomoc je poskytována *smíšeně* právními poradnami a advokáty.

Právních poraden (Legal services counters, v holandštině Juridisch Loketten) existuje v Holandsku celkově 30.⁶³ Jsou umístěny tak, aby byly pro každého žadatele prostřednictvím veřejné dopravy dostupné v čase ne delším než jedna hodina. Jsou to neziskové organizace, mající právní podobu nadace, které jsou odpovědné ministerstvu spravedlnosti (dále jen ministerstvo) a krajským Radám právní pomoci (*Raden voor Rechtsbijstand*). Ministerstvo, podle pracovního vytížení, určuje velikost takové právní poradny z personálního hlediska.⁶⁴ Zaměstnanci, kteří poskytují v těchto právních poradnách právní pomoci, musí mít vysokoškolské právní vzdělání spolu s 3 letou právní praxí, ale nemusí být zapsáni v seznamu advokátů Nizozemské advokátní komory.⁶⁵ Tito zaměstnanci vedle zmíněných požadavků musí prokázat, že jsou odborníci na oblast práva, ve které právní pomoc poskytují klientům a měli by se účastnit dalšího vzdělávání v dané oblasti. Minimální počet v jedné Poradně je 6 zaměstnanců (právníci a někde i studenti práv) a sekretářka s tím, že může existovat dočasně skupina 5 terénních pracovníků, kteří mohou být vysláni do oblastí, ve kterých se vyskytnou problémy. Do právních poraden je možno se telefonicky dovolat (poskytování právní pomoci přes telefon), přes internet nebo je přímo navštívit a to v úředních hodinách. Konzultační hodiny jsou poskytovány i vězňům v trestaneckém zařízení.

Dalším poskytovatelem právní pomoci jsou advokáti. Ti však musí být zapsáni na seznamu, těch, kteří chtějí poskytovat právní pomoc. V Nizozemí je tak 70% všech advokátů na tomto seznamu. V praxi však většina těchto registrovaných advokátů tuto činnost vykonává jen příležitostně a asi takových 10% z celkového počtu⁶⁶ advokátů poskytuje právní pomoc pravidelně.⁶⁷ Přes tyto čísla právní pomoc dnes poskytují přes 46% všech Nizozemských advokátů a řeší přibližně 398 000 případů ročně. Někteří advokáti se specializovali na určité právní oblasti a v mnohých větších advokátních kancelářích jsou přímo vymezeny sekce/odborníky, které se přímo zabývají klienty bezplatné právní pomoci. Zároveň často zaměstnávají sociální pracovníky. Některé kanceláře však poslední dobou hledají finančně atraktivnější klientelu, takže celkový počet advokátů, kteří poskytují tyto právní služby, se snižuje.

Organizování poskytování bezplatné právní pomoci

Článek 2 až 11 Wet op de Rechtsbijstand upravuje fungování a úkoly *Rad právní pomoci* (*Raden voor Rechtsbijstand*), jejich správa právní pomoci a odpovědnost za její fungování. Je ustaveno celkem 5 Rad právní pomoci (dále jen Rady), které fungují u 5 odvolacích soudů. Každá z nich je vedena devíti členy, kteří jsou jmenováni ministrem spravedlnosti. Až čtyři členové mohou být právní poradci, ostatní jsou politikové a vysoce postavení státní úředníci. Tyto Rady v součinnosti s právními poradnami stanovují celkovou politiku v poskytování právní pomoci podle požadavků v daném regionu. Jednou ročně podávají zprávu ministru spravedlnosti o politice v poskytování právní pomoci v regionu, který spadá do působnosti té konkrétní Rady a o prioritách pro následné období.

U Rad jsou zřízeny kanceláře,⁶⁸ které spravují seznam obsahující jména advokátů jsou ochotni a schopni bezplatnou právní pomoc a celkový počet případů, kterých se může každý advokát ujmout. Dále vedou evidenci oprávněných k právní pomoci a celkový objem dotací poskytovaných u případů, u kterých byla přiznána právní pomoc. Také kontroluje, jestli jsou majetková kritéria a kritéria nadějnosti případu správně aplikována jak advokátů, kteří bezplatnou právní pomoc poskytují tak u poraden právní pomoci.

⁶³ Před reformou jich bylo 19 a to u každého okresního soudu.

⁶⁴ Nesmí však přesahovat 10% z celkového počtu advokátů vykonávajících praxi, kteří jsou zapsáni na seznamu právní pomoci, dále srov. Wet op de rechtsbijstand, čl. 21.

⁶⁵ srov. Orde van Advocaten, srov. <http://www.advocatenorde.nl/home.asp>.

⁶⁶ celkově je asi 11000 advokátů v Nizozemí.

⁶⁷ míní se tím kolem 100 klientů za rok.

⁶⁸ srov. Wet op de Rechtsbijstand, čl. 10 a 11.

Rozsah právní pomoci

Právní služby v rámci *právní pomoci* jsou poskytovány na dvou úrovních. První z nich je poskytnutí právní *informace* ve *všech* právních oblastech. Ta je poskytována právními poradnami.

Druhou úrovní právní služby je rozšířené právní konzultace, právní zastupování v soudním, mimo soudním a jiném řízení, které je poskytováno advokáty v advokátních kancelářích. Na poskytování právní pomoci právním zastoupením je navázáno prominutí soudních poplatků.⁶⁹ Právní pomoc se tedy poskytuje v rámci těchto dvou úrovní ve *všech právních oblastech*.

V trestním řízení jsou zesíleny záruky poskytnutí právní pomoci. Výjimkou je trestní řízení, jehož předmětem je malá pokuta.⁷⁰ Na takové trestní řízení se nevztahují pravidla o poskytování právní pomoci. V ostatních trestních řízeních, která se týkají: při zadržení v otázkách vazby, v případech, ve kterých maximálním trestem může být odnětí svobody nebo léčba, osobám, kterým hrozí extradice,⁷¹ lidem, kteří se léčí v uzavřené instituci, vězni, nezletilí v poručnictví a cizinci v zadržení. V takových případech je poskytnutí právního zastoupení advokátem povinné a jsou odpuštěny soudní poplatky.

Obhajoba v trestních záležitostech je poskytována advokáty, kteří se na ni specializují. Advokáti, kteří poskytují právní pomoc lidem ihned po zadržení, musí být zařazeni na místním veřejném seznamu, na základě kterého mají v určitém čase k dispozici. Tito advokáti obvykle svoji agendu organizují spolu s věznicemi a policií. Osoby podezřelé, ve vazbě, ve vězení, nebo psychiatrických léčebnách mají k dispozici advokáty, kteří jsou na zmíněném seznamu.

Poskytnutí právní pomoci

Právní poradny (dále jen Poradny) a advokáti poskytují první půlhodinu obecných informací zcela bezplatně. Drtivou většinu právních pomoci poskytují Poradny přes telefon. Pokud si případ klienta vyžaduje delší poradou, rozšířenou konzultaci, Poradna ho odkáže na advokáta, který je zapsán na seznamu a poskytuje bezplatné právní služby. Klient dále už sám kontaktuje dotyčného advokáta.

U advokátů existuje dvojitý způsob, jak lze žádat o právní pomoc a jak je poskytována. Prvním z nich je rozšířená konzultace a druhým je žádost o certifikát.

Pokud právní problém může být vyřešen v krátké době překračující první půlhodinu, advokát může poskytnout další 3 hodinovou konzultaci, která je zpoplatněna částkou € 13,5. Požadavkem k poskytnutí je však majetkový test, který je však de facto okrajový.

Na právní pomoc poskytovanou nad zmíněné 3 hodiny se váží další zákonné požadavky. Žadatel musí poskytnout advokátovi dokumenty dokládající jeho příjmovou a majetkovou situaci, na základě kterých mu bude vydán certifikát.⁷² Advokát je poskytnutí Radě, sdělí, jakou právní službu⁷³ má na základě žádosti poskytnout klientovi. Rada poté rozhoduje, zda certifikát poskytnutí a vypočítá výši příspěvku, který má žadatel uhradit. Rada své rozhodnutí sdělí advokátovi a jeho klientovi. Pokud je žádosti vyhověno, klient musí zaplatit příspěvek ve výši,⁷⁴ která se liší v případě nejnižší příjmové skupiny € 91 až po maximální částku € 769 u středně příjmových skupin.⁷⁵ Žadatelé, kteří mají roční příjem € 31 000 (i s partnerem) nebo € 22 000 (svobodní) nejsou oprávněni obdržet státem hrazenou právní pomoc v tomto stádiu.⁷⁶ Advokát může po vyhovění žádosti poskytnout právní pomoc v okamžiku, kdy klient uhradil příspěvek určený mu Radou.

⁶⁹ srov. zákon o soudních poplatcích (WTBZ), čl. 17.

⁷⁰ srov. Wet op de Rechtsbijstand, čl. 12c.

⁷¹ předání do jiného státu.

⁷² Jsou vydávány prostřednictvím Rady.

⁷³ Zda právní zastoupení, či jiné úkony nad 3 hodiny.

⁷⁴ srov. Wet op de Rechtsbijstand, čl. 15.

⁷⁵ € 91 pro lidi na sociální podpoře až na úroveň € 769 pro rodiny s příjmem kolem € 2000.

⁷⁶ Nevylučuje to první dva stádia – tedy půlhodinu a následně tři hodiny se zmíněným poplatkem.

Existují zde výjimky, jako jsou trestní řízení a v azylové případy, u kterých je možné odpuštění těchto poplatků. V případě, že klientovi Rada žádost zamítla, může se jak klient, tak advokát proti tomuto rozhodnutí u Rady odvolat. Pokud klient žádá o certifikát podruhé ve lhůtě 6 měsíců od prvního obdržení certifikátu, je oprávněn na snížení příspěvku, který má hradit na poskytnutí právní služby.

Kontrola kvality – možnost stížnosti

V Nizozemí neexistuje přímá kontrola kvality poskytované právní pomoci. Klient a vlastně kterýkoliv občan může využít práva na podání stížnosti k institucím, které se obecně zabývají stížnostmi vůči orgánům veřejné správy. Mezi ně patří ombudsman, městský ombudsman a policejní výbory stížností. Všechny zmíněné instituce nemohou řešit právní nároky, či profesní prohřešky, nicméně mohou na základě rady a pomoci hledat společný kompromis mezi veřejnou správou a občany, klienty.

Financování bezplatné právní pomoci

Jakmile advokát ukončí poskytování právní služby klientovi, zašle originál rozhodnutí a vyúčtování služeb Radě. Také sdělí, jaký druh právních služeb poskytnul a kolik času tím strávil. Pokud je možné a advokát vystupoval jménem klienta před státními orgány, např. soudy, musí také zaslat dokumenty, které jsou relevantní z hlediska řízení (např. rozhodnutí soudu). Rada na základě těchto údajů (faktury a údajích o poskytované službě a stráveném čase) vyměří zákonný nárok právníka a zašle kopii výměru oprávněnému. Obvyklá částka za případ je přibližně € 101 na hodinu.⁷⁷ Ten se může proti tomuto rozhodnutí odvolat.

Advokáti jsou odměňováni Radou, která jednotlivé částky, odečítá od částky, kterou zasílá advokátům vždy čtvrtletí dopředu. Tato částka je založena na počtu certifikátů, které Rada vydala za předchozí rok. V případě, že si právník domluví s Radou platbu měsíčně, vylučuje se tím možnost platit čtvrtletně předem.

Bezplatná právní pomoc poskytovaná advokáty na výše zmíněném seznamu je hrazena z Fondu právní pomoci, financovaný převážně ze státního rozpočtu a částečně z příspěvků klientů na základě příjmového kritéria.⁷⁸

Rakousko

V Rakousku funguje podobný systém bezplatné právní pomoci, jako v České republice. Existuje cesta ustanovení právního zástupce/obhájce soudem, nebo advokátní komorou. Advokáti jsou tedy hlavním poskytovatelem této právní pomoci.

Rozsah právní pomoci

Bezplatná právní služba se poskytuje i mimo řízení, je však na něm v širším časovém trvání závislá. Žadatel o bezplatnou právní službu se může obracet na soud, v úředních hodinách, nebo na místní pobočku rakouské advokátní komory. Právní pomoc je omezena na právní porady, které se týkají jednodušších právních problémů a sdělení naděje na úspěch v případném soudním sporu. Další poskytnutí právní pomoci již je vázáno na soudní řízení a je poskytována pouze na návrh. V rámci řízení se rozlišuje „plná“ a „částečná“ právní pomoc. *Plnou* se míní prominutí soudních poplatků a nákladů na soudní řízení spolu se zastoupením právním zástupcem. *Částečnou* je pouhé prominutí soudních poplatků a nákladů řízení.

⁷⁷ Pro srovnání z roku tarifní částka z roku 1994 byla přibližně € 26.

⁷⁸ srov. výše poskytnutí právní pomoci.

Žadatel o právní pomoc a žádost

Adresátem právní pomoci může být fyzická nebo právnická osoba bez ohledu na státní příslušnost nebo jeho bydliště a sídlo. Jak bylo zmíněno výše, musí žadatel o poskytnutí bezplatné právní pomoci na začátku řízení nebo v jeho průběhu požádat. Žádost se podává na základě formuláře, který je možné získat buď osobně v budovách soudů první instance,⁷⁹ prostřednictvím internetu⁸⁰ nebo na rakouských konzulátech. Žádost (datum uvedené na formuláři) nesmí být starší než 4 týdny, jinak neplatí. Do formuláře žadatel vepíše osobní údaje a údaje o své finanční postavení (příjem, vlastnictví nemovitostí, peníze na účtech v bance, ale také závazky např. výživné). Pokud by žadatel napsal do formuláře nesprávné údaje, může takové jednání vyústit v pokutu, občanskoprávní odpovědnost nebo až trestní stíhání pro podvod.

U žadatelů, kteří jsou právnickými osobami, soudní praxe přistoupila k přísnějším majetkovým testům, než u fyzických osob. Právnické osoby, jako obchodní společnosti musí prokázat, že nemají dostatek prostředků na vedení soudního řízení. Z toho vyplývá, že právní pomoc je poskytována obvykle jen neziskovým organizacím a organizacím, které finančně závisejí na členských poplatcích.

Žádost lze podat buď písemně a to osobně či poštou, nebo může být také podána ústně do protokolu. Podává se soudu, u kterého je podán návrh na zahájení řízení,⁸¹ ale může být podán u nepříslušného soudu, v jehož obvodě má žadatel bydliště. Nepříslušný soud zašle tuto žádost, ať už formulář, nebo protokol věcně a místně příslušnému soudu, u kterého probíhá řízení.

Proces rozhodování o žádosti

Věcně a místně příslušný soud rozhoduje o podané žádosti. Neexistují zákonem stanovená finanční kritéria, podle kterých by měl soud rozhodovat, takže v majetkovém testu má volnost rozhodování, zda poskytne pouze částečnou nebo plnou právní pomoc. Právní pomoc není přiznána, pokud je žádost žadatele zjevně neoprávněná, nebo ji nepodává v dobré víře. Své rozhodnutí sdělí doručením dopisu⁸² poštou osobně do rukou žadatele, nebo kterékoliv osobě žijící s ním v domácnosti či spolupracovníkovi na pracovišti. Od následujícího dne po dni doručení běží lhůta v délce 14 dnů, do které se může proti zápornému rozhodnutí odvolat k soudu druhé instance. Jeho soudní rozhodnutí na základě odvolání, ať už kladné nebo záporné, je konečné. Další opravný prostředek k nejvyššímu soudu⁸³ není možný.

Okamžik poskytnutí právní služby a poskytovatel

Pokud soud rozhodne, že na základě žádosti má žadatel nárok na právní pomoc zastupováním právním zástupcem, místní pobočka Rakouské advokátní komory vybere z abecedního seznamu advokátů jednoho svého člena.⁸⁴ V Rakousku může být ustanoven kterýkoliv člen Rakouské advokátní komory.⁸⁵ Úspěšný žadatel o právní pomoc může navrhnout „svého“ advokáta. Tímto návrhem sice komora není vázána, nicméně v praxi vychází vstříc, protože žadatelem vybraný advokát bývá obvykle s daným případem již obeznámen a má s ním zkušenosti a důvěru žadatel.

Rozsah poskytované právní pomoci

Soud, který rozhoduje o žádosti, má diskreci v určení, zda bude poskytnuta plná právní pomoc nebo pouze částečná právní pomoc. Částečná obsahuje soudní poplatky,⁸⁶ svědečné, znalečné, výdaje na poručnictví, hotové výdeje právních zástupců a poručníků. Plná obsahuje výše zmíněné výdaje a také výdaje za zastupování soudním úředníkem nebo právníkem. Pokud však úspěšný žadatel o

⁷⁹ např. Bezirksgericht, Landesgericht, Arbeits- und Sozialgericht.

⁸⁰ srov. http://www.justiz.gv.at/cms_upload/docs/euro_zpform1.pdf.

⁸¹ to může být jak návrh u nesporného nebo žaloba u sporného řízení.

⁸² Rückscheinbrief.

⁸³ Oberster Gerichtshof.

⁸⁴ Např. v roce 2004 byl ustanoven advokát v rámci právní pomoci ve 24 000 soudních případech.

⁸⁵ Österreichische Rechtsanwaltskammer, ÖRAK.

⁸⁶ srov. Gerichtsgebührengesetz.

právní pomoc prohraje soudní spor, má povinnost zaplatit náhradu soudního řízení protistraně. Na tyto výdaje se však právní pomoc již nevztahuje.

Délka poskytované právní pomoci

Soud, který přiznal právní pomoc, ji musí odebrat, pokud se změnila podmínka, za které byla bezplatná právní pomoc poskytnuta, např. zlepšila se finanční situace úspěšného žadatele. Pokud by soud zpětně zjistil, že žadatel podmínky poskytnutí právní pomoci nesplňoval v době podání žádosti, žadatel by musel zaplatit výdaje na jemu poskytnutou právní pomoc, které byly hrazeny státem. Tři roky po skončení soudního řízení má adresát právní pomoci povinnost splatit náklady na právní pomoc, která mu byla poskytnuta, za podmínky, že to neohrozí jeho minimální příjem potřebný k užití sebe sama a závislých osob. Aby byly podmínky adresátů bezplatné právní pomoci zjištěny, soud adresátům po skončení řízení v určitých intervalech nařizuje zaslání formuláře s vyplněnými aktuálními informacemi o finanční situaci. Pokud tento formulář není i přiloženými dokumenty doručen soudu v přiměřené lhůtě, bezplatná právní pomoc je zpětně odňata a adresátu vznikne povinnost ji zaplatit náklady na ní vynaložené.

Právní pomoc v trestním řízení

Pro soudní řízení má obžalovaný právo si vybrat svobodně sebou placeného zástupce. Pokud si obžalovaný nezvolí svého advokáta, a zastoupení advokátem je v takovém řízení povinné, soud ustanoví obžalovanému obhájce vybraného Rakouskou advokátní komorou. I přesto však bude obžalovaný povinen platit takového obhájce. V případě, že obžalovaný si nemůže advokáta z finančních důvodů dovolit, může požádat soud o bezplatné zastoupení obhájcem, kterého soud ustanoví. Takový obhájce je vybrán Rakouskou advokátní komorou. V případě předběžného zadržení nemá obžalovaný svého obhájce, vyšetřující soudce mu poskytne obhájce pro první slyšení.

Právní pomoc mimo obecné soudnictví

Poskytování právní pomoci je upraveno jak pro Ústavní soud,⁸⁷ tak pro správní soud.⁸⁸ Jednotlivá ustanovení soudního řádu se použijí obdobně.

Správní řízení

Ve správním řízení neexistuje systém právní pomoci, který existuje v řízení soudním. Výjimkou je odvolání ve věcech správních trestů. Existuje zde podobnost s *částečnou* právní pomocí v soudním řízení a to zákonný požadavek,⁸⁹ aby náklady správního řízení neohrozily financování základních životních potřeb účastníka řízení a ani osob, vůči kterým má vyživovací povinnost. Jak již bylo zmíněno v případech správního trestního řízení před nezávislými správními panely,⁹⁰ před kterými se právní pomoc poskytuje obdobně jako v soudním řízení.

Financování bezplatné právní pomoci

Bezplatná právní pomoc poskytována advokáty je obecně bez přímého navázání na státní rozpočet. Stát tedy za jednotlivé poskytnuté služby neproplácí. Nicméně je zde povinnost státu platit Rakouské advokátní komoře každoročně částku 15 milionů EUR, které putují do důchodového fondu. Někdy stát navíc poskytuje Rakouské advokátní komoře další nižší, částky. Těmi se hradí nepřímo náklady advokátů; a platbami navíc se stát snaží přiblížit odměnu advokátů k reálné ceně právního úkonu.

⁸⁷ srov. Verfassungsgerichtshofgesetz, §35.

⁸⁸ srov. Verwaltungsgerichtshofgesetz, §61.

⁸⁹ srov. Allgemeines Verwaltungsverfahrensgesetz, §79.

⁹⁰ srov. Verwaltungsstrafgesetz, §51a.

Polsko

V Polsku funguje systém bezplatné právní pomoci podobným způsobem jako v České republice. Základní zakotvení nároku na právní pomoc je upraveno v článku 42 odst. 2⁹¹ Ústavy Polské republiky. Zmíněný článek se týká pouze právní pomoci v trestních věcech. Úprava právní pomoci je zejména zakotvena v občanském soudním řádu, zákonem o soudních nákladech v občanskoprávních věcech, zákonem o právní pomoci v občanskoprávních řízeních před soudy členských států EU a trestním řádu.⁹²

V rámci právní pomoci se v polském systému *rozlišuje: prominutí soudních poplatku* (nepřímá právní pomoc) a nákladů řízení a *ustanovení právního zástupce* (přímá právní pomoc) hrazeného státem. Právní pomoc pokrývá celé občanské právo a rodinné a pracovní záležitosti nevyjímaje. Právní pomoc je vázána na soudní řízení a je podmíněna žádostí.

Žadatel o právní pomoc

Žadatelem o právní pomoc může být fyzická i právnická osoba bez ohledu na příslušnost.⁹³ však prokázat, že si nemůže dovolit hradit soudní náklady, aniž by neohrozila vlastní obživu a obživu své rodiny. Právnická osoba musí prokázat, že nemá zdroje na uhrazení soudních nákladů.

V případě, že se jedná o přeshraniční spor v rámci EU, může žádost podat pouze ta fyzická osoba, která má polskou státní příslušnost, nebo příslušnost jiného státu, nebo mají zákonné bydliště v některé ze zemí EU.⁹⁴

Podávání žádosti

Právní pomoc ve smyslu ustanovení právního zástupce – advokáta, nebo notáře, může být poskytnuta jen v případě, že bylo soudem *přiznáno částečné nebo plné prominutí soudních nákladů*. Žadatel tedy buď nejdříve *požádá* o prominutí soudních nákladů na vlastní návrh,⁹⁵ nebo mu tyto náklady budou *prominuty ze zákona*. Prominutí soudních nákladů ze zákona se uplatňuje v řízeních týkajících se uznání otcovství, výživného na dítě, uznání nerovných podmínek ve spotřebitelských smlouvách,⁹⁶ sporů z pracovně právních vztahů, a práva sociálního zabezpečení.⁹⁷

Žádost, na základě které se rozhoduje o přiznání právní pomoci, nemá žádnou oficiální formu.⁹⁸ Takže si ji žadatel může napsat stejně dobře doma, jako vyzvednout na kterémkoliv okresním nebo krajském soudu.⁹⁹ V případě, že ji nepodá soudu v písemné podobě, může ji formulovat ústně do protokolu v průběhu soudního jednání. K žádosti musí být přiložena prohlášení žadatele o jeho

⁹¹ srov. Ústava Polské republiky, článek 42, odst. 2: „Každý, vůči komu je vedeno trestní řízení, má právo na obhajobu v každém stupni tohoto řízení. To může především zvolením si svého obhájce, a pokud tak neučiní, v souladu se zásadami stanovenými v zákoně jej ustanovením soudem.“

⁹² srov. ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych prowadzonym w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz o prawie pomocy w celu ugodowego załatwienia sporu przed wszczęciem takiego postępowania.

⁹³ srov. Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, §102 a 103.

⁹⁴ srov. http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_aid/legal_aid_pol_cs.htm.

⁹⁵ srov. Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

⁹⁶ srov. http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_aid/legal_aid_pol_cs.htm.

⁹⁷ srov. Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, §96, odst. 1.

⁹⁸ srov. tamtéž, § 102, odst. 1.

⁹⁹ srov. tamtéž, § 105, odst. 1.

příjmové a majetkové situaci spolu s dokumenty, které tyto údaje v prohlášeních potvrzují¹⁰⁰ příjmové údaje, státní příslušnost, bydliště. Žadatel v tomto písemném prohlášení musí prokázat, že není schopen nést náklady soudního řízení bez toho, že by neohrozil zajištění základních životních potřeb

pro osobu svojí a svou vlastní rodiny. Předseda soudu může stanovou lhůtu, do které musí předložit dokumenty prokazující pravdivost skutečností v prohlášení uvedených.¹⁰¹

Rozhodování o žádosti

Žadatel musí žádost doručit soudu, u kterého má být zahájeno řízení, nebo u kterého už řízení probíhá.¹⁰² V případě, že jde o osobu z jiného státu EU, předá žadatel žádost u příslušného orgánu státu, ve kterém má bydliště nebo může podat žádost u ministerstva spravedlnosti Polské republiky, to zašle příslušnému soudu. Žádost má být podána v polském nebo anglickém jazyce. V opačném případě musí být k žádosti přiložen překlad jejího obsahu do některého z těchto dvou jazyků osobou, která je oprávněna podle právního řádu některého ze členských států EU vypracovávat úřední překlad. Pokud soudu byla žádost doručena, rozhodne o ní na základě výše zmíněných kritérií. V případě, že žadatelem poskytnuté údaje o osobních poměrech jsou nedostatečné, může soud požadovat doplnění údajů a to minimálně do jednoho měsíce od podání žádosti. V případě, že žadatel další informace neposkytne, soud rozhodne na základě informací, které jsou obsažené v podané žádosti.¹⁰³ Rozhodnutí o přiznání či nepřiznání právní pomoci hrazené státem oznámí žadateli.

Pokud jde o žadatele, který žádá soud o uznání a vykonatelnost soudního rozhodnutí z jiného členského státu EU a byl adresátem právní pomoci v tomto jiném členském státě, soud není vázán tímto předchozím rozhodnutím o poskytnutí právní pomoci. Soud také nepřihlíží k právní pomoci, která byla poskytnuta žadateli v jiném státě EU, takže skutečnost přiznání právní pomoci nemůže být podkladem pro rozhodování o poskytnutí právní pomoci v řízení před polským soudem. Je zcela na volném rozhodnutí soudu, zda přizná právní pomoc.¹⁰⁴ Neexistují určená kritéria, podle kterých by měl soud právní pomoc – ustanovení právníka dle § 117 odst. 1 a 2 poskytovat. Existující rozhodnutí Nejvyššího soudu stanovuje, že samotná ztížená komunikace jedné ze stran soudního řízení se soudem by měla být podnětem soudu, aby ustanovil ex offio právního zástupce.

Rozsah poskytované právní pomoci

Právní pomoc, jak již výše bylo zmíněno, zahrnuje osvobození od soudních nákladů, náklady za ustanoveného právního zástupce a uhrazení cestovného. Právní pomoc může být přiznána v plném rozsahu, čímž zahrnuje hrazení výše zmíněných výdajů. Pokud žadateli bylo v žádosti vyhověno a právní pomoc poskytnuta z části či plně, náklady v rozsahu poskytované právní pomoci jsou nesený státní pokladnou. Právní pomoc může být poskytnuta v kterékoliv fázi soudního řízení zahrnující i odvolání a návrh na zrušení soudního rozhodnutí (u nás dovolání).¹⁰⁵ Žadatel tedy může obdržet právní pomoc od první až po poslední soudní instanci a to jak ve sporném, tak nesporném řízení. Může dále požádat o právní pomoc k podávání návrhu na zajištění důkazů či nároku. Pokud je podán návrh na poskytnutí právní pomoci, ať už osvobození od soudních nákladů, tak ustanovení právního zástupce, u soudu vyšší či poslední instance, tento soud může přikázat soudu první instance určení, zda je nárok na právní pomoc oprávněný.¹⁰⁶

Přiznání, nepřiznání právní pomoci a opravné prostředky

Soud zamítne poskytnutí právní pomoci v případě, že soudu nebyly předloženy požadované údaje o osobních poměrech žadatele. Soud ji zamítne také, pokud se soudu majetkové a příjmové poměry

¹⁰⁰ srov. vyhláška o vnitřních procesních pravidlech obecných soudů, § 127.

¹⁰¹ srov. tamtéž, § 127.

¹⁰² srov. Kodeks postępowania cywilnego, § 117, odst. 2.

¹⁰³ srov. www.ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_law_la_pol_en.pdf, art. 11.

¹⁰⁴ srov. II PZ 46/64, dále srov. Kodeks postępowania cywilnego, § 117, odst. 4.

¹⁰⁵ srov. Kodeks postępowania cywilnego, §. 117, odst. 1.

¹⁰⁶ srov. tamtéž, § 117, odst. 3.

žadatele nezadají dostatečně ospravedlňující poskytnutí právní pomoci či žadatelem uplatňované právo se jeví jako zjevně neoprávněné. Pokud byla žádost na právní pomoc zamítnuta, nebo bylo poskytnutí právní pomoci adresátovi zrušeno, adresát může podat stížnost k soudu, který je na vyšším stupni, než soud, u kterého probíhá soudní řízení (ale prostřednictvím soudu příslušného

k řízení).¹⁰⁷ Pro podání žádosti běží jednotýdenní lhůta počínající skutečným doručením soudního rozhodnutí týkající se právní pomoci.

Soud může přiznat jak osvobození od soudních nákladů, tak osvobození od výdajů za právní pomoc poskytnutou ustaveným advokátem. V případě přiznání právní pomoci, se tato právní pomoc (ať už osvobození soudních nákladů či i od nákladů za ustanoveného advokáta), vztahuje se tato právní pomoc i na odvolání a vykonávací řízení. Pokud však byla poskytnuta nejnižší úroveň právní pomoci (např. jen osvobození od soudních nákladů), může adresát v další instanci, nebo ve dalším (vykonávacím) řízení podat znovu žádost o poskytnutí právní pomoci v plné výši, tedy i s uhrazením výdajů za ustanoveného advokáta. V případě, že adresát právní pomoci spor prohraje, je povinen uhradit náklady protistrany z vlastních prostředků.

Změna podmínek pro poskytnutí právní pomoci

Pokud se adresátovi přiznané právní pomoci, a to ať už v jakémkoliv poskytovaném rozsahu, změní podmínky, které byly směrodatné pro poskytnutí právní pomoci, je adresát povinen o nich informovat soud. Na základě těchto informací soud rozhodne o rozsahu poskytované právní pomoci.¹⁰⁸ Soud dále rozhodne, zda adresát má část právní pomoci uhradit. To může být v celkové výši (jak soudní náklady, tak náklady na ustanoveného advokáta) či jen v určitém poměru ke změně žadatelovy situace. Lhůta pro podání stížnosti je týden od oznámení rozhodnutí. Oznámení může mít podobu písemného doručení, předáním v prostorách soudu či zveřejněním rozhodnutí soudu. Pokud se zjistí, že adresát právní pomoci získal právní pomoc na základě sdělení nepravdivých okolností uvedených v žádosti nebo nepravdivých skutečností o rodinných, příjmových a majetkových poměrech soud mu může uložit pokutu.¹⁰⁹

Způsob ustanovování advokátů po přiznání právní pomoci

V případě, že žadatelovi bylo přiznáno prominutí nákladů za poskytování právní pomoci advokátem. Soud svým rozhodnutím o ustanovení advokáta má právní důsledky procesní plné moci. Soud zašle své rozhodnutí o ustanovení advokáta či notáře příslušné krajské pobočce polské advokátní komory nebo notářské komory. Rada příslušné pobočky advokátní či notářské komory má povinnost jmenovat dotyčného advokáta nebo notáře pro danou právní věc.

Právní pomoc v řízeních ve správním soudnictví

Podle soudního řádu správního¹¹⁰ správní soudy mohou poskytnout částečnou nebo plnou právní pomoc stranám sporu. Soudní řád nepodmiňuje ustanovení ex offio právního zástupce rozhodnutím soudu o nezbytnosti takovéto právní pomoci. Nicméně § 247 vylučuje poskytnutí právní pomoci straně, jejíž nárok je zjevně neoprávněný a § 246 stanoví, že osoby, které nejsou schopny vést kterýkoliv náklad řízení, jsou oprávněny k plné právní pomoci. Osoby, které mohou část nákladů řízení uhradit, jsou oprávněny k pomoci částečné. Soud rozhoduje to přiznání této pomoci. Proti tomuto rozhodnutí soudu se může žadatel odvolat k vyšší instanci (krajský správní soud). Dle § 253 soudního řádu správního soud může zaslat navíc k pobočce národní rady daňových poradců nebo patentových zástupců.¹¹¹

¹⁰⁷ srov. tamtéž, § 394, odst. 1.

¹⁰⁸ srov. Kodeks postępowania cywilnego, § 120, odst. 1 až 3.

¹⁰⁹ srov. Pokuta u uvedení nepravdivých okolností – až 1000 zlotých, nepravdivé skutečnosti o majetkových a příjmových poměrech – až 2000 zlotých, dále srov. ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, § 111.

¹¹⁰ srov. 1. 1. 2004 – zjistit polský název soudního řádu správního.

¹¹¹ srov. podle Kodeksu postępowania cywilnego lze pouze k Advokátní komoře a Notářské komoře.

Právní pomoc v trestním řízení

Právní pomoc pro trestní řízení je upravena v trestním řádu.¹¹² Podle § 6 Trestního řádu musí být každý obviněný poučen o právu na obhajobu, která zaručuje právo být zastoupen obhájcem.

Obhájcem v trestním řízení může být pouze advokát. Od novely z roku 2003 již v přípravném řízení v případech, kde bylo podle zákona povinné zastoupení, není povinnost být zastoupen advokátem. Právní pomoc a ihned po zadržení a v průběhu zadržení je využívána zřídka.¹¹³ Povinné zastoupení¹¹⁴ je v případě, že je obžalovaný neploletý, hluchý, němý či nevidomý, nebo má soud odůvodněné pochybnosti o jeho přičetnosti. Obžalovaný musí mít také povinné zastoupení¹¹⁵ v případě, že se řízení koná před okresním soudem (závažnější trestné činy), odvolání proti rozhodnutí soudu 1. instance musí být připraveno a podepsáno advokátem,¹¹⁶ stejně tak dovolání k nejvyššímu soudu¹¹⁷ a návrh na obnovu řízení.¹¹⁸ V případě, že existuje některý z důvodů povinného zastoupení, státní zástupce podá návrh soudu k ustanovení obhájce, pokud si osoba, která má být povinně zastoupena, již obhájce nevybrala nebo nepodala návrh na ustanovení obhájce soudem z důvodu nedostatků finančních prostředků. V případech, kde není povinné zastoupení a obžalovaný obhájce nevybral, může požádat soud o ustanovení obhájce ex offa. Žadatel musí *adekvátně prokázat*, že není schopen ze svých prostředků uhradit služby obhájce.¹¹⁹ Pokud je obhájcem podán opravný prostředek, řízení se přesouvá k soudu vyšší instance, který je často velmi vzdálen od původního soudního fóra a místa bydliště obhájce. Na to soudy vyšších stupňů reagují ustanovením obžalovanému jiného obhájce, který působí v blízkosti těchto soudů. Obžalovaný tak nezná svého nového obhájce a obhájce se musí mnohokrát vypořádat před soudem s podaným opravným prostředkem, s jehož obsahem nemusí souhlasit.

Kontrola kvality poskytované právní pomoci

Kontrola kvality poskytované právní pomoci právními zástupci – advokáty, notáři, daňovými poradci a patentovými zástupci je prováděna na základě kárných řízení v rámci jednotlivých profesních komor. Kárné řízení není veřejné, to platí i pro hlavní líčení, není transparentní. Klient může také podat návrh soudu, aby mu ustanovený právní zástupce byl soudem vyměněn.

V pravidlech řízení obecných soudů je stanoveno, že v případě porušení procesních povinností advokáty či notáři, která způsobí zpoždění řízení, předseda soudu má oznámit tuto skutečnost předsedovi místní pobočky advokátní či notářské komory.¹²⁰ Oznámení nicméně nezavazuje i pobočku komory, která byla o porušení uvědomena, k jakémukoliv jednání vůči dotyčnému právnímu zástupci.

Podobné ustanovení obsahuje trestní řád vůči obhájci.¹²¹ Podle něho v řízení před soudem oznamuje advokátní komoře hrubé porušení procesních povinností soudce, v přípravném řízení má tuto pravomoc státní zástupce.

¹¹² srov. Kodeks postępowania karnego.

¹¹³ srov. Access to legal aid in Poland.

¹¹⁴ srov. tamtéž, art. 79.

¹¹⁵ srov. tamtéž, art. 80.

¹¹⁶ srov. Kodeks postępowania karnego, §446, odst. 1.

¹¹⁷ srov. tamtéž, §526, odst. 2.

¹¹⁸ srov. tamtéž, §545, odst. 2.

¹¹⁹ srov. tamtéž, § 78, odst. 1.

¹²⁰ srov. vyhláška o vnitřních procesních pravidlech obecných soudů, §91.

¹²¹ srov. Kodeks postępowania karnego, § 20.

Neexistuje však žádný mechanismus, který by pozitivně stanovoval kvalitu právního zastupování a monitoroval jednotlivé kroky právního zástupce.

Mezinárodní a komunitární standardy právní pomoci

Rámcová úprava a standardy právní pomoci na mezinárodní úrovni se objevují v souvislosti se vznikem OSN a s rozvojem lidských práv v mezinárodním právu. Dochází k uvědomění členů mezinárodní komunity, že právní pomoc je důležitým aspektem demokratického právního státu a společnosti, je od něj neoddělitelná a částečně ho charakterizuje. Nelze ji tedy chápat jako charitu, ale jako závazek mezinárodního společenství jako celku.¹²² Mezinárodní úprava základních norem právní pomoci spočívá v mezinárodních smlouvách, které jsou pro jejich smluvní státy závazné. Vedle toho existuje řada dalších právních instrumentů, které jsou vodítky v oblasti poskytování právní pomoci. Jsou jimi mnohé deklarace, doporučení, směrnice, pravidla, které však nejsou na státech právně vynutitelné, pohybují se v oblasti *soft law*, a mají význam pro rozvoj praxe a norem v této oblasti. V poslední řadě ovlivňují tuto oblast svojí činností mezinárodní orgány,¹²³ které v jednotlivých případech konkretizují obsah závazných mezinárodních norem. Účelem tohoto článku je seznámit čtenáře s normami mezinárodního práva veřejného a komunitárního práva,¹²⁴ kterými je Česká republika vázána a které se projevují v jejím právním řádu.

Evropa

Na počátku 50. let byla uzavřena **Evropská úmluva o lidských právech**¹²⁵ (dále jen Úmluva) vytvářející základní právní rámec, který jsou smluvní státy povinny podrobněji naplňovat ve svých právních řádech. Její význam je o to větší, že byly vytvořeny orgány,¹²⁶ které zajišťují vynucování závazků z této úmluvy a svou rozhodovací činností konkretizují pojmy v Úmluvě. Jsou také vodítkem pro rozhodování vnitrostátních soudů smluvních stran Úmluvy. Článek 6 Úmluvy stanoví:

1. Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřeně lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého, nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníku anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.

3. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:

...

¹²² srov. European Conference of Ministers, Legal Aid and Advice: Resoluce 78(8) přijata Výborem ministrů Rady Evropy dne 2. března 1978.

¹²³ např. Výbor OSN pro lidská práva, Komise pro lidská práva (nyní již zrušená) či Výbor pro práva dítěte.

¹²⁴ Označením „komunitární“ se myslí soubor právních norem vydávaných orgány Evropského společenství.

¹²⁵ srov. Evropská úmluva o lidských právech, na <http://www.hri.org/docs/ECHR50.html>.

¹²⁶ původně Evropská komise pro lidská práva spolu s Evropským soudem pro lidská práva, po reformě systému existuje jen Evropský soud pro lidská práva (31. 10. 1999).

c) obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;

Článek 6 Úmluvy v odstavci 1 stanoví právo na spravedlivý proces, vedle nestrannosti soudu, veřejnosti a ústnosti řízení, jeho přiměřeného trvání a dalších prvků garantuje za určitých okolností právo na právní pomoc. Odstavec 3 je jednou z konkretizací odstavce jedna a stanovuje minimální práva obviněného v trestním řízení, z nichž je důležité písmeno c), které stanoví právo obviněného se obhajovat buď osobně, nebo za pomoci obhájce, kterého si zvolí, a to za sníženou odměnu nebo zcela bezplatně. Tento článek se vztahuje na veškeré soudní řízení a to jak na řízení občanskoprávní, tak trestněprávní.

Pro poskytování podobné právní pomoci v jiných řízeních než trestním se vychází z odstavce 1.

Efektivnost poskytované právní pomoci

Právo na právní pomoc se chápe ve smyslu efektivní nikoliv teoretické právní pomoci a to podle obou odstavců článku 6.¹²⁷ Pouze formální ustanovení obhájce či právního zástupce (viz níže) není realizací samotného práva, protože Úmluva zaručuje faktický výkon práva – nikoli výkon formální, imaginární. Stát tedy má konat tak, aby zajistil tento efektivní výkon práva žadatelem, má poskytnout ustanoveným obhájcům a právním zástupcům čas a prostředky k přípravě obhajoby.¹²⁸

Právní pomoc v občanskoprávních věcech

Soud v rozsudku *Airey v. Ireland* odvodil z práva na spravedlivý proces také právo na bezplatnou právní pomoc v určitých občanskoprávních kauzách. Rozsudek stanoví, že ustanovení článku 6. odst. 1 ukládá státům povinnost poskytovat bezplatnou právní pomoc v civilních věcech, pokud tato pomoc se prokáže jako nezbytná k efektivnímu výkonu práva na spravedlivý proces. Soud s ohledem na tyto skutečnosti v jednotlivých případech zohledňuje 3 faktory: 1) význam věci projednávané soudem pro žadatele¹²⁹ 2) složitost případu a podmínku povinného právního zastoupení u soudu^{130, 131} 3) schopnost žadatele o právní pomoc efektivně vykonávat své právo na přístup ke spravedlnosti.

Soud i bývalá Komise se v minulosti mnohokrát vyjádřily,¹³² že právo na právní pomoc nemají takové nároky, které jsou neodůvodněné, svévolně omezující výkon práv druhých, nároky nemající naději na úspěch,¹³³ nebo nároky nepatrné, zanedbatelné výše.¹³⁴ Zároveň právo na právní pomoc může být poskytováno pouze u práv stanovených domácím právem.¹³⁵ Z tohoto bylo vyloučeno řízení týkající se pomluvy v případě *Munro v. UK*, kdy soud určil, že nároky týkající se pomluvy mohou být zneužitelné a výsledek již tak riskantního řízení je vždy nepředvídatelný. Toto rozhodnutí se také odráží v systému bezplatné právní pomoci v Anglii, ze kterého je pomluva vyňata.¹³⁶

¹²⁷ srov. *Artico vs. Itálie*.

¹²⁸ srov. *Goddi v. Italy*, číslo stížnosti 8966/80, rozsudek 9. dubna 1984.

¹²⁹ srov. *P, C and S v. UK*, číslo stížnosti 56547/00, rozsudek ze 16. července 2002.

¹³⁰ u nás dovolání před nejvyšším soudem, řízení před ústavním soudem).

¹³¹ srov. *McVicar v. UK*.

¹³² například i v *Airey v. Ireland*.

¹³³ srov. *Thaw v. UK*, číslo stížnosti 27435/95, rozhodnutí Komise z 26. června 1996. dále *Stewart-Brady v. United Kingdom*, číslo stížnosti 27436/95. 28406/95, rozhodnutí Komise ze 2. července 1997.

¹³⁴ o možnostech úspěchu nároku se zmiňuje Soud v případě *Steel and Morris v. UK*, číslo stížnosti 68416/01, rozsudek z 15. února 2005.

¹³⁵ srov. *Jones v. UK*, číslo stížnosti 42639/04, rozhodnutí o přípustnosti ze 13. září 2005.

¹³⁶ srov. *Systém právní pomoci v Anglii a Walesu*.

Právní pomoc v trestněprávních věcech

Toto právo je explicitně zakotveno ve článku 6 odst. 3. Klíčové je určení, zda se v daném případě jedná o trestný čin. Takové určení může provést samo vnitrostátní právo. Avšak i pokud čin není podle vnitrostátního práva posuzován jako trestný čin, přesto jím podle Úmluvy může být.

Soud v takovém případě posuzuje charakter činu a závažnost možné sankce za jeho spáchání.¹³⁷ Žadatel má možnost se buď hájit sám, nebo si vybrat svobodně svého obhájce (za podmínky, že si ho zaplatí). V případě, že nemá dostatečné finanční prostředky na zaplacení obhájce a za podmínky, že to zájmy spravedlnosti vyžadují (je tedy splněno toto kritérium), má právo na to, aby mu byl obhájce přidělen. Nemá však již právo si ho svobodně určit. Nicméně právo orgánu státu na výběr obhájce, který má být ustanoven, není neomezené.¹³⁸ Ustanovující státní orgán má zohledňovat přání žadatele, pokud neexistují závažné důvody prožadatelem nevyhovět. Takto se soud vyjádřil v rozsudku *Croissant v. Germany*.¹³⁹

Soud v případě, že neexistuje pozitivně upravený majetkový test, musí určit finanční kritérium. Tím je měřítko, podle kterého soud rozhodne, zda má žadatel z finančního a majetkového hlediska nárok na bezplatné ustanovení obhájce a jiné úlevy. Při jeho určování zohledňuje následující prvky: 1) závažnost zločinu 2) komplikovanost případu 3) schopnost žalovaného získat vlastní právní zastoupení. Tato tři kritéria se posuzují i s ohledem na kritérium 4) „pokud to zájmy spravedlnosti vyžadují“.¹⁴⁰

Závažnost zločinu je stanovena rozsahem možných trestů připadajících v úvahu v případě prokázání viny. Pokud je ve hře odnětí svobody, zachování spravedlnosti si vynucuje právní zastoupení. Takto Soud rozhodl v případě *Ezeh and Connors v. UK*. Právní zastoupení se také poskytuje ohroženým skupinám, například nezletilým, duševně chorým, žadatelům o azyl, uprchlíkům či cizincům.¹⁴¹ Soud se vyjádřil, že je-li spravedlností vyžadováno právní zastoupení, je nutné, aby bylo poskytováno ve všech stupních trestního řízení, a to od předběžného vyšetřování až po konečné soudní rozhodnutí.¹⁴²

Schopností žalovaného získat vlastní právní zastoupení se míní jeho majetková a finanční situace umožňující mu si uhradit vlastního právního zástupce. Aby žadatel prokázal, že vyhovuje podmínkám pro ustanovení obhájce, který mu poskytne právní pomoc bezplatně, stačí, že prokáže existující náznaky, že je chudý a neexistují zjevné náznaky, že by tomu bylo naopak.¹⁴³ Takovým náznakem bylo v například případu *Pakelli v. Germany* 3leté vězení žadatele. Na žadateli leží břemeno důkazů při dokazování, že nemá dostatečné finanční prostředky.¹⁴⁴

Jak lze vidět, judikatura konkretizuje ustanovení článku 6 Úmluvy, dochází tím k vývoji práva na právní pomoc v regionu Evropy a zvyšuje se mezinárodní standard právní pomoci.

Dalším evropským mezinárodněprávním nástrojem je **Evropská úmluva o předávání žádostí o právní pomoc** (dále jen Úmluva o předávání). Je výsledkem jednání¹⁴⁵ na půdě Rady Evropy a má

¹³⁷ srov. *Engel and others v. Netherlands*, žádost číslo 5100/71; 5107/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72; rozsudek z 8 června 1976.

¹³⁸ to samé platí i pro řízení občanskoprávní.

¹³⁹ srov. číslo stížnosti 16311/88, rozsudek z 25 září 1992.

¹⁴⁰ srov. *Quaranta v. Switzerland*, žádost číslo 12744/87, rozsudek z 24. června 1991.

¹⁴¹ srov. *Biba v. Greece*, žádost číslo 33170/96, rozsudek z 26 září 2000 a dále např. *Padalov v. Bulgaria*, žádost číslo 54784/00, rozsudek z 10. srpna 2006.

¹⁴² srov. *Benham v. UK*, reference 7/1995/513/597, Grand Chamber rozsudek z 10. června 1996.

¹⁴³ srov. *Pakelli v. Germany*, žádost číslo 8398/78, rozsudek z 25. dubna 1983.

¹⁴⁴ srov. *Croissant v. Germany*, žádost číslo 13611/88, rozsudek z 25. září 1992 a *Caresana v. UK*, žádost číslo 31541/96, rozhodnutí o přípustnosti z 19. srpna 2000 (nepřípustné).

¹⁴⁵ srov. rezoluce (76) 5 o právní pomoci v občanských, obchodních, správních záležitostech, přijata výborem ministrů Rady Evropy ze 18. února 1976.

zjednodušit postup¹⁴⁶ při zacházení se žádostmi o právní pomoc osob, které žádají o právní pomoc v řízení na území jiné smluvní strany této úmluvy (v jiném státě než ve státě jejich pobytu). Ten už je stanoven v Úmluvě o civilním řízení, o níž je pojednáno níže. Úmluva o předávání se vztahuje na právní pomoc ve věcech občanských, obchodních a správních.

Univerzální smlouvy

Na půdě OSN byl v roce 1966 uzavřen **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech**.¹⁴⁷ Patří mezi *univerzální* smlouvy, které se neomezují na některý ze světových regionů. Článek 14 odst. 3, písm. d, Paktu zní:

3) Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má mít tyto minimální záruky:

d) má být souzen za své přítomnosti a obhajovat se osobně nebo prostřednictvím obhájce, kterého si sám zvolí; má být poučen o svých právech a má mu být poskytnuta právní pomoc v každém případě, kdy toho zájmy spravedlnosti vyžadují, a aniž by v takovém případě sám platil náklady, jestliže nemá dostatečné prostředky k úhradě;

Není zde zmíněna právní pomoc v soukromoprávních sporech, ale pouze v trestním řízení. Povinnost států je zde také omezena neurčitým pojmem „pokud si to žádá zachování spravedlnosti“ a poskytnutí právního zástupce bezplatně je omezeno na případy, kdy si ho obžalovaný nemůže dovolit z finančních důvodů. Zároveň je ve druhém případě zdůrazněno, že právní zástupce by měl být spíše přidělen, než aby si ho obviněný zvolil. Obsah tohoto článku rozšiřují poznámky a rozhodovací činnost Výboru pro lidská práva (dále jen Výbor).

Výbor tak judikoval v případě *Trevor Bennett v. Jamaica*, že obžalovaný nemá právo na právního zástupce podle svého výběru, pokud mu má být ustanoven bezplatně. V případě *George Winston Reid v. Jamaica* uvedl, že soudce nebo státní zástupce si má být vědom faktu, že musí poskytnout obžalovanému a jeho právnímu zástupci dostatek času na přípravu obhajoby. V opačném případě jde o porušení článku 14 odst. 3.¹⁴⁸

Druhou podobnou smlouvou, je **Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech**¹⁴⁹. Ten ustanovení o právní pomoci neobsahuje, nicméně pro dohled nad dodržováním závazků z tohoto paktu byl ustanoven Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva. Toto kontrolní těleso se právem na právní pomoc zabývalo ve své obecné poznámce č. 7 z roku 1997,¹⁵⁰ kde zmínilo poskytování právní pomoci osobám v souvislosti s řízením týkajícím se nucených exekucí na vyklizení domu či bytu. Výbor stanovil procesní ochranu ve vztahu k vystěhování osob: a) příležitost zasažených osob ke konzultaci b) náležité a přiměřené upozornění všech zasažených osob před datem vystěhování c) poskytnutí v přiměřené době předem informací o navrhovaných vyklizení a tam, kde to je účelné, i o účelu, ke kterému má být nemovitost užitá d) v případech, ve kterých jsou dotčené skupiny osob, mají vyklizení být přítomni zástupci vlády e) veškeré osoby, které provádějí vyklizení, musí prokázat svoji totožnost f) vyklizení se nemá provádět za špatného počasí a v noci, to neplatí, pokud by zasažená osoba souhlasila g) má být zajištěna existence opravných prostředků proti vyklizení h) má být zajištěna právní pomoci lidem, kteří požadují odškodnění za vyklizení u soudu.

¹⁴⁶ srov. důvodová zpráva k Úmluvě o předávání
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/092.htm#FN2>.

¹⁴⁷ srov. <http://www.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>.

¹⁴⁸ Podobně se vyjádřil v případě *Michael and Brian Hill v. Spain*, *Leroy Simmonds v. Jamaica*, *Glenford Campbell v. Jamaica*.

¹⁴⁹ srov. http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_cescr.htm.

¹⁵⁰ srov. General Comment No. 7 – The right to adequate housing (art. 11 (1) of the Covenant): forced evictions

Další univerzální smlouva z řady smluv OSN je **Úmluva o právech dítěte**¹⁵¹ v platnosti od roku 1990, která ve článku 37 písm. d) přiznává dítěti právo na přístup k právní nebo jiné pomoci. Ve článku 40 odst. 2 stanoví právo na právní pomoc dítěte v trestním řízení, za podmínky vhodnosti, prostřednictvím svých rodičů či opatrovníků. Dítě má právo na právní nebo i jinou pomoc (např. psychickou, finanční) při přípravě a přednesu své obhajoby.

Výsledkem Haagské konference o mezinárodním právu soukromém je **Úmluva o civilním řízení**¹⁵² (dále Civilní úmluva). Civilní úmluva obsahuje ustanovení přímo nazvané „bezplatná právní pomoc“ ve člancích 20 až 24. Vztahuje se na všechna civilní a obchodní řízení s mezinárodním prvkem. Ve článku 20 je stanoveno, že občané smluvních států mají právo na bezplatnou právní pomoc za stejných podmínek jako občané státu, kde o právní pomoc žádají a to ve shodě se zákonodárstvím daného státu. Následující odstavec¹⁵³ stanovuje použití výše uvedeného práva občanů smluvních států i na právní pomoc ve správních věcech, za podmínky, že je tato právní pomoc zakotvena v právním řádu státu, kde se o pomoc žádá. Článek 21 blíže upravuje podmínku poskytnutí právní pomoci a to osvědčení o chudobě, jeho přijetí a doručení na adresu obvyklého pobytu žadatele. Úpravu o vyžádání¹⁵⁴ si informací o majetkových poměrech ze země původu a rozhodování o vysvědčení o chudobě upravuje článek 22. Článek 23 blíže popisuje řešení situace, kdy žadatel o právní pomoc se nachází v jiné zemi, než v zemi, kde o tuto pomoc právní požádal.

Mezinárodní standardy v dalších dokumentech

Důležitými mezinárodněprávními instrumenty, které se týkají práva na právní pomoc, jsou níže uvedené rezoluce Valného shromáždění (dále jen VS) a dalších orgánů OSN.

Mezi ně patří **Základní principy úlohy obhájců**,¹⁵⁵ které stanovují závazek vlád vytvořit systém, který zajistí efektivní a rovný přístup všech jedinců ve své jurisdikci k právní pomoci. Také stanovuje, že vlády poskytnou dostatečné financování právních služeb pro chudé a jinak znevýhodněné osoby, a že profesní organizace advokátů mají spolupracovat při poskytování takových právních služeb. Dále obsahuje i ustanovení odstavců 5,6 a 7 o právní pomoci v případě trestního řízení, tj. právo zatčených, zadržených a vězněných na obhájce.

Standardní minimální pravidla OSN pro výkon soudnictví nad mládeží¹⁵⁶ byly přijaty v rezoluci VS. V odstavci 15.1 je stanoveno v průběhu celého řízení právo mladistvého na zastupování právním zástupce, nebo pokud zákony daného státu upravují, i právo žádat o bezplatnou právní pomoc.¹⁵⁷

Rezoluce **Pravidla OSN pro ochranu mladistvých zbavených svobody** přijata VS v roce 1990, přiznává v odstavci 18 písm. a, právo na obhájce a na podání žádosti o bezplatnou právní pomoc, pokud je k dispozici, zároveň právo mladistvého na jednání se svým obhájcem v soukromí a ve vší důvěrnosti. Zároveň v odstavci 24 stanovuje právo mladistvého na předání kopie řádu platného

¹⁵¹ srov. <http://www.ohchr.org/english/law/crc.htm#art40>, Úmluva o právech dítěte, přijata and zpřístupněna pro podpisy, ratifikaci a přistoupení rezolucí Valného shromáždění 44/25 20. listopadu 1989, vešla v platnost 2. září 1990, v souladu se článkem 49

¹⁵² srov. Úmluva o civilním řízení z 1 března 1954 dále srov.

http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=33.

¹⁵³ Civilní úmluva, čl. 20, odst. 2: Ve státech, kde existuje právní pomoc ve správních věcech, použijí se ustanovení shora uvedeného odstavce stejně na věci předložené soudům příslušným v těchto věcech.

¹⁵⁴ podrobnější úprava communication between authorities is also provided for in the European Convention on Information on Foreign Law, v Londýně dne 9. června 1968 a následně ratifikován velkým počtem členských států.

¹⁵⁵ přijaty na devátém kongresu OSN pro prevencí kriminality a trestní justici, Havana, Kuba, 27. srpen až 7. září 1990, dále srov. <http://www.ohchr.org/english/law/law0079ers.htm>.

¹⁵⁶ srov. http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/h_comp48.htm.

¹⁵⁷ 15.1 Throughout the proceedings the juvenile shall have the right to be represented by a legal adviser or to apply for free legal aid where there is provision for such aid in the country.

v detenčním zařízení současně s předáním kontaktů na veřejné i soukromé kanceláře nebo organizace poskytujících právní pomoc.

Souhrn principů ochrany všech zadržených nebo uvězněných osob¹⁵⁸ je další rezolucí VS, jejíž pravidlo 17 přiznává zadrženým osobám právo být zastupován obhájcem. Zadržený má také právo být informován o svých právech, což je také určitý druh právní pomoci. Pokud si ne zvolil svého

právního zástupce, má právo na jeho přidělení a to ve všech případech, pokud si to žádá zachování spravedlnosti a bezplatně v případě, že dotyčná osoba nemá dostatek finančních prostředků.

S rozvojem lidských práv v mezinárodním právu po druhé světové válce se zakotvení práva na právní pomoc stalo podstatnou součástí právních dokumentů o lidských právech. Toto pozitivní zakotvení je důležitým aspektem rozvoje ideje právního státu. Ke konkretizaci jednotlivých ustanovení zmíněných právních instrumentů přispívá činnost mezinárodních soudních a kvazisoudních orgánů. Přestože se jednotlivé země liší ve způsobu, kterým jednotlivá ustanovení provádějí v praxi, je zřejmé, že existují mezinárodní závazky zajišťující efektivní přístup ke spravedlnosti.

Komunitární úprava bezplatné právní pomoci

Odhlédneme-li v rámci evropského regionu od obvyklých norem mezinárodního práva veřejného, zůstane nám evropské komunitární právo, které platí na území členských zemí Evropské unie a členských zemí EHP. Komunitární právo bylo totiž původně právo ekonomického společenství, až v pozdních etapách se stává právem sociálně politickým.

V právu společenství existují právní dokumenty, které se liší závazností a pohybují se od tzv. „soft law“ až po právní normy závazné vůči členským státům ES. První „vlastovkou“ bylo prohlášení Evropské Rady z Tampere,¹⁵⁹ kde vyjádřila vůli ke vzniku úpravy zajišťující minimální úroveň právní pomoci v přeshraničních sporech. Tento požadavek byl specifikován v Zelené knize¹⁶⁰ Evropské Komise, která v ní uznává problém s poskytováním právní pomoci v přeshraničních sporech a nastiňuje jeho řešení. Na jejím základě byla dne 27. 1. 2003 vydána směrnice o právní pomoci v přeshraničních sporech.¹⁶¹ Tato směrnice stanovuje minimální pravidla pro poskytování právní pomoci v těchto sporech. Směrnice se vztahuje na „přeshraniční“¹⁶² občanské a obchodní věci bez ohledu na povahu soudu.

Přeshraničním sporem se myslí spor, ve kterém fyzická osoba žijící ve státu Evropské Unie, kromě Dánska vede spor nebo má být vykonáno rozhodnutí na území jiného členského státu Evropské Unie, kromě Dánska.¹⁶³

Za řízení o přeshraničním sporu se považuje i řízení o řádných a mimořádných opravných prostředcích, řízení o uznání vykonatelnosti, řízení o prohlášení vykonatelnosti, řízení vykonávací a exekuční.¹⁶⁴ V České republice je směrnice transponována do zákona č. 629/2004 Sb., o zajištění právní pomoci v přeshraničních sporech v rámci Evropské unie.

¹⁵⁸ srov. United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners dále srov. http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_comp34.htm.

¹⁵⁹ srov. TAMPERE EUROPEAN COUNCIL – PRESIDENCY CONCLUSIONS, bod 30.

¹⁶⁰ srov. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52000DC0051:EN:NOT>.

¹⁶¹ srov. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0008:CS:NOT>.

¹⁶² tento pojem je definován v Kapitole I, čl. 2 směrnice.

¹⁶³ srov. Směrnice Rady 2003/8/ES, odůvodnění, odstavec 34.

¹⁶⁴ Řízení exekuční se od vykonávacího liší tím, že výkon exekučního titulu provádějí soudní exekutoři, jde tedy jen o terminologický rozdíl.

Žádost o právní pomoc¹⁶⁵

Žadatel, kterým může být pouze fyzická osoba, si o právní pomoc musí požádat na základě žádosti. Tato žádost je podávána u státního orgánu (jde o předávající orgán) v místě žadatelova bydliště. Ten předá žádost příslušnému orgánu ve členském státě, kde je vedeno řízení o přeshraničním sporu. Žádost může také žadatel předat¹⁶⁶ přímo orgánu členského státu, ve kterém probíhá řízení, nebo v němž má být vykonáno rozhodnutí. K žádosti musí být přiloženy dokumenty potvrzující údaje ve formuláři. Předávací orgán může žádost odmítnout z důvodu zjevné neoprávněnosti, nebo že žádost nespadá do působnosti směrnice.

V případě, že žadatelem o právní pomoc bude osoba¹⁶⁷ s bydlištěm na území České republiky, podává žádost předávajícímu orgánu, kterým je mezinárodní odbor Ministerstva spravedlnosti ČR. Ministerstvo poskytuje žadateli potřebnou součinnost, aby žádost a doklady k ní přiložené splňovaly veškeré náležitosti stanovené právem členského státu, kam se žádost s příslušnými listinami bude zasílat. Ministerstvo zašle řádně vyplněnou žádost do 15 dnů ode dne doručení nebo odstranění vad.

Pokud má rozhodovat o žádosti přijímající orgán České republiky, v daném případě rozhoduje¹⁶⁸ soud, který rozhoduje přeshraniční spor.¹⁶⁹

Podmínky pro přiznání právní pomoci v přeshraničních sporech

Členské státy¹⁷⁰ si mohou podle směrnice určit, jakou výši finančních prostředků může žadatel mít, aby v žádosti o právní pomoc byl úspěšný (stát od státu se tedy bude lišit). Mohou také určit hranici, nad kterou žadateli bude poskytnuta pouze částečná právní pomoc. Orgán státu, který rozhoduje o přiznání právní pomoci, zjišťuje, zda žadatel vyhovuje finančním kritériím, zda jeho žádost má vyhlídky na úspěch a zda není svévolná. Orgán může tuto pomoc odejmout, vyjde-li najevo, že žadatel uvedl do žádosti nepravdivé údaje či že byl finančně způsobilý si pomoc obstarat sám.

V ČR bude soud zkoumat, zda se žadatel zdržuje na území jiného státu, než je Česká republika, zda podal žádost na správném formuláři (formální požadavek), zda u žadatele existují důvodné sociální a finanční poměry, zda není žádost zřejmě bezdůvodná, svévolná a bez naděje na úspěch.

Rozsah právní pomoci

Každá osoba, na kterou se vztahuje tato směrnice („příjemce“) má právo na a) poradenství na zahájení mimosoudního vyrovnání, b) právní pomoc a zastupování před soudem a c) osvobození od nákladů řízení, které nese příjemce, nebo částečnou náhradu těchto nákladů příjemce.¹⁷¹ Pokud příjemce pomoci prohraje spor, zahrne právní pomoc i náklady protistrany, které by příjemce jinak musel nést.¹⁷² Příjemce tedy v případě neúspěchu nenese žádné finanční náklady. Právní pomoc má být poskytnuta i při zprostředkování, pokud to nařídí soud, nebo vyžadují li to právní předpisy.

Český soud rozhodující o přeshraničním sporu může v rámci právní pomoci ustanovit zástupce v řízení, ustanovit tlumočnicka, osvobodit od soudních poplatků a dalších nákladů spojených s výkonem procesních práv a povinností (např. pořizování důkazů), pořídit překlad písemností a uhradit nezbytné cestovní náklady.¹⁷³

¹⁶⁵ další informace na <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?d=35918&j=33&k=387&o=23>.

¹⁶⁶ srov. jazykovou úpravu článku 14 směrnice.

¹⁶⁷ Státní občané ČR, kteří mají v ČR místo trvalého pobytu, dále cizinci, kteří pobývají na území ČR dobu delší než 90 dní a cizinci, kterým byl udělen trvalý pobyt.

¹⁶⁸ srov. 629/2004 Sb., o zajištění právní pomoci v přeshraničních sporech v rámci Evropské unie, §4 odst. 1, rozhoduje soud bez odkladu usnesením.

¹⁶⁹ srov. č. 629/2004 Sb., o zajištění právní pomoci v přeshraničních sporech v rámci Evropské unie, §2.

¹⁷⁰ Kromě Dánska, srov. pozn. 41.

¹⁷¹ srov. Kapitola II, čl. 3 směrnice.

¹⁷² kdyby měl bydliště nebo obvyklý pobyt v členském státě, v němž se koná řízení.

¹⁷³ srov. č. 629/2004 Sb., o zajištění právní pomoci v přeshraničních sporech v rámci Evropské unie, §3 odst. 1.

Financování právní pomoci

Právní pomoc příjemci financuje členský stát,¹⁷⁴ ve kterém se koná přeshraniční řízení, ať už nalézací nebo vykonávací. Jsou zde výjimky,¹⁷⁵ a to, že stát, ve kterém má žadatel o právní pomoc bydliště, hradí náklady na pomoc místního advokáta nebo jiné osoby oprávněné vnitrostátním

právem poskytovat právní poradenství, vzniklých ve státě bydliště žadatele v souladu se směrnicí, do obdržení žádosti o právní pomoc v členském státě, v němž se řízení koná. Dále hradí náklady na překlad žádosti a podkladů při podání žádosti orgánu v dotyčném státě, který bude o žádosti rozhodovat.

Dalšími právními předpisy komunitárního práva, které navazují na výše popsanou směrnicí, jsou rozhodnutí 2004/844/ES Evropské Komise upravující formulář¹⁷⁶ pro žádosti na právní pomoc podle směrnice o právní pomoci v přeshraničních sporech a 2005/630/EC, která upravuje způsob předávání žádostí o právní pomoc. Posledně se právem na právní pomoc zabývá článek 47 Charty základních práv Evropské unie (Charta). V případě, že Evropská reformní smlouva vstoupí v platnost, bude Charta závazná pro všechny členské země EU. Dosud toto ustanovení, stejně jako celá Charta je povahy *Soft law* a proto nevytváří závazný standard v rámci Evropské Unie.

Sborník Bulletinu Bezplatné právní pomoci 2008

Redakce:

Příprava sborníku Bulletinu: Theodor Klán

Korektura: PhDr. Kateřina Kloubová

E-mail: pravnipomoc@pilaw.cz

Tel.: +420774651728

Public Interest Lawyers Association 2008

¹⁷⁴ V případě sporu v České republice, financuje na základě 629/2004 Sb., o zajištění právní pomoci v přeshraničních sporech v rámci Evropské unie, §3 odst. 2 náklady Česká republika.

¹⁷⁵ srov. článek 8 směrnice.

¹⁷⁶ srov. <http://portal.justice.cz/ms/soubor.aspx?id=14491>.